

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

ПУНОЛЕТНИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У 2022. ГОДИНИ

Београд, јун 2023.

САДРЖАЈ

САДРЖАЈ	2
ПРЕДГОВОР	4
1. ПУНОЛЕТНИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ.....	6
2. ПОРОДИЦА У КРИЗИ, ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ.....	13
3. КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА	19
4. ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	33
5. КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА	44
6. МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ	50

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

АПД – Анкета о потрошњи домаћинстава

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

БДП – Бруто домаћи производ

ЕУ – Европска Унија

EU-SILC - Анкета о приходима и условима живота (The Survey on Income and Living Conditions – SILC)

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

ЈЛС – Јединица локалне самоуправе

ЛПЛУ – Лиценцирани пружаоци локалних услуга (дневне услуге у заједници, услуге подршке за самосталан живот и услуге смештаја – прихватилишта/свратишта)

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

МУП – Министарство унутрашњих послова

НСП – Новчана социјална помоћ

ПИО – Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички завод за социјалну заштиту

РС – Република Србија

СЗ – Социјална заштита

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

ТНП – Право на помоћ и негу другог лица

УН – Уједињене нације

УТНП – Увећани додатак за помоћ и негу другог лица

ЦСР – Центар за социјални рад

ЦЗЖТЉ – Центар за заштиту жртава трговине људима

ПРЕДГОВОР

Републички завод за социјалну заштиту (у даљем тексту Завод) је према Закону о социјалној заштити задужен за праћење система социјалне заштите. Према Одлуци о Програму званичне статистике у периоду од 2021. до 2025. године, односно Закону о званичној статистици одређен је као одговорни произвођач статистике. Уредбом о утврђивању Плана званичне статистике за 2022. годину Завод је дефинисан као одговорни произвођач званичне статистике за групу области III. ДЕМОГРАФИЈА И ДРУШТВЕНЕ СТАТИСТИКЕ, област: 7. Социјална заштита, подобласт: 1) Статистика социјалне заштите.

Извештај о пунолетним корисницима социјалне заштите, заједно са извештајем „Деца у систему социјалне заштите у 2022. години“, приказује налазе истраживања које реализује Завод и представља целовит увид у специфичности положаја и потреба корисника у систему и омогућава праћење података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите. „Пунолетни корисници у систему социјалне заштите у 2022. години“ је осми по реду извештај који, као и претходни, садржи актуелне статистичке податке о пунолетним корисницима у различитим областима социјалне заштите.

Циљ извештаја је увид у ефекте које постиже систем социјалне заштите анализом релевантних статистичких података. Сагледавањем потреба корисника и праћењем података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите, омогућава се планирање и унапређење социјалне заштите, односно креирање и спровођење политика усмерених на отклањање неједнакости и последица социјалне искључености.

Светска здравствена организација је 11. марта 2020. године прогласила светску пандемију изазвану вирусом корона. У складу са тим могу се уочити посебна одступања у трендовима у 2020. години у односу на претходне или наредне године.

У извештају су прикупљени и објављени статистички подаци о пунолетним корисницима из следећих институција: установа социјалне заштите – центри за социјални рад, установа за смештај деце и младих и установа за смештај одраслих и старијих, лиценцираних пружалаца услуга социјалне заштите у заједници, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичког завода за статистику, Републичког Фонда за ПИО, Центра за заштиту жртава трговине људима, као и подаци које обједињује Еуростат.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Пунолетни корисници система социјалне заштите у 2022. години – општи показатељи
2. Породица у кризи/породице у потреби за подршком
3. Корисници жртве насиља
4. Особе са инвалидитетом
5. Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања
6. Материјално угрожени корисници

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење корисника у систему социјалне заштите, којем доприноси и ова публикација.

Извештај је намењен заинтересованој јавности са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини. Надамо се да ће овај извештај послужити и као подстицај за будућа истраживања и анализе, те да ће помоћи у планирању и спровођењу политика једнаких могућности.

У Београду, јун 2023.

в.д. директора

Марина Симовић

1. ПУНОЛЕТНИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

Систем социјалне заштите у Србији заснован је на поштовању принципа људских права садржаних у Универзалној декларацији о људским правима и у конвенцијама усвојеним под окриљем УН које артикулишу права одређених група. У складу са националном законском регулативом, а посебно са Породичним законом, Законом о социјалној заштити, Законом о финансијској подршци породици са децом и Законом о спречавању насиља у породици, систем социјалне заштите оријентисан је на остваривање минималне материјалне сигурности и независности, отклањање последица социјалне искључености и превенцију и санирање последица злостављања, занемаривања и експлоатације. Утемељење циљева система социјалне заштите налази се у Уставом Републике Србије гарантованим правима: праву на живот, опстанак и развој, праву на поштовање најбољег интереса детета, праву на једнак третман, односно недискриминацији.

Социјална заштита у Србији је дефинисана као организована друштвена делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености.¹ Сви грађани РС имају право на социјалну заштиту која се обезбеђује пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком.

Циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и активностима које предупређују, умањују или отклањају зависност од социјалних служби.

Корисник социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота.² Такође, корисници социјалне заштите су грађани који немају довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не могу да их остваре својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Према Закону о социјалној заштити, унутар групације пунолетних корисника разликују се три старосне категорије млади (од 18 до навршене 26 године старости), одрасли (од 26 до навршене 65 године старости) и старији (од навршене 65 године старости).

Преглед најважнијих запажања:

- Демографска слика Србије је обележена трендовима депопулације и демографског старења који су последица негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Број становника у Србији се, између два последња Пописа становништва РС (Попис 2002. и 2011. године) смањило, а резултати Процене становништва РС за 2021. годину³ указују на наставак оваквог тренда. У 2021. години укупан број становника Србије смањило се за 4,6% у односу на број становника у 2013. години. Удео пунолетног становништва у укупном броју становника РС у 2021. години је 82,6% (Графикон 1.1).

¹ Члан 2. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

² Члан 41. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³ У тренутку израде извештаја, коришћени су подаци процене становништва за 01.06.2021. године.

- Резултати пројекција указују да ће у периоду до 2060. године једна од најважнијих карактеристика демографског развоја Србије бити изразито стара старосна структура становништва, са мањим бројем лица млађих од 15 година и њиховим мањим уделом у укупном пројектованом становништву Србије⁴. Удео старијих био би, према свим пројекционим варијантама, у 2060. години знатно већи него почетне 2010. године, а кретао би се у интервалу од 23,6% (варијанта високог фертилитета) до 31,8% (варијанта ниског фертилитета). Такође, резултати пројекција указују да ће се нарочито интензивно одвијати старење старијих, тј. повећање удела старијих од 80 или више година.
- Стареење становништва и раст броја издржаваних лица у односу на број лица радног узраста заједнички је проблем за земље ЕУ и Србију. Смањење броја становника само по себи не мора да представља проблем, али када се дешава истовремено са стареењем становништва као што је случај у Србији, може да угрози квалитет живота⁵, пре свега кроз немогућност државе да задовољи потребе зависног становништва⁶. У периоду 2015 - 2060. у просеку ће у земљама ЕУ стопа укупне зависности порастати са 53 на 78, док се очекује да ће у Србији порастати са 54 на 86. Очекује се да ће стопа зависности старијег становништва у ЕУ порастати са 29 на 52, а у Србији са 30 на 57⁷.
- Десетогодишњи тренд раста броја корисника социјалне заштите на евиденцији ЦСР (уз истовремено континуирано смањење броја становника Републике Србије) је прекинут 2018. године. У 2022. години укупан број корисника на евиденцији ЦСР је износио 707.188. У односу на 2013. годину укупан број корисника је у 2022. години већи за 8%, док је у односу на 2018. годину када је забележен највећи број корисника у десетогодишњем периоду, смањен за 6,2 % (Графикон 1.2).
- У 2022. години 9,3% пунолетног становништва РС⁸ је на евиденцији ЦСР, тј. користи услуге система социјалне заштите и тај удео се у последњих десет година континуирано повећавао (Графикон 1.3). У дистрибуцији корисника СЗ према областима РС

⁴ Што се тиче прогностичке варијанте, њено остварење би у 2060. години резултирало са 653 хиљаде младих до 15 година и њиховим уделом у укупном становништву од свега 13,3%. У поређењу са бројем старих 65 или више година, младих би било више него двоструко мање, а вредност индекса старења би достигла 229 индексних поена, или готово двоструко више него 2010. године.

⁵ <https://mons.rs/demografske-promene-u-eu-i-srbiji-ocekivani-trendovi-i-njihove-posledice>

⁶ *Стопа зависности и стопа зависности старог становништва* показују колико се мења структура становништа у посматраном периоду, тј. колико *зависних лица „иде“* на 100 лица радног узраста која "издржавају" зависна лица кроз плаћање пореза и доприноса.

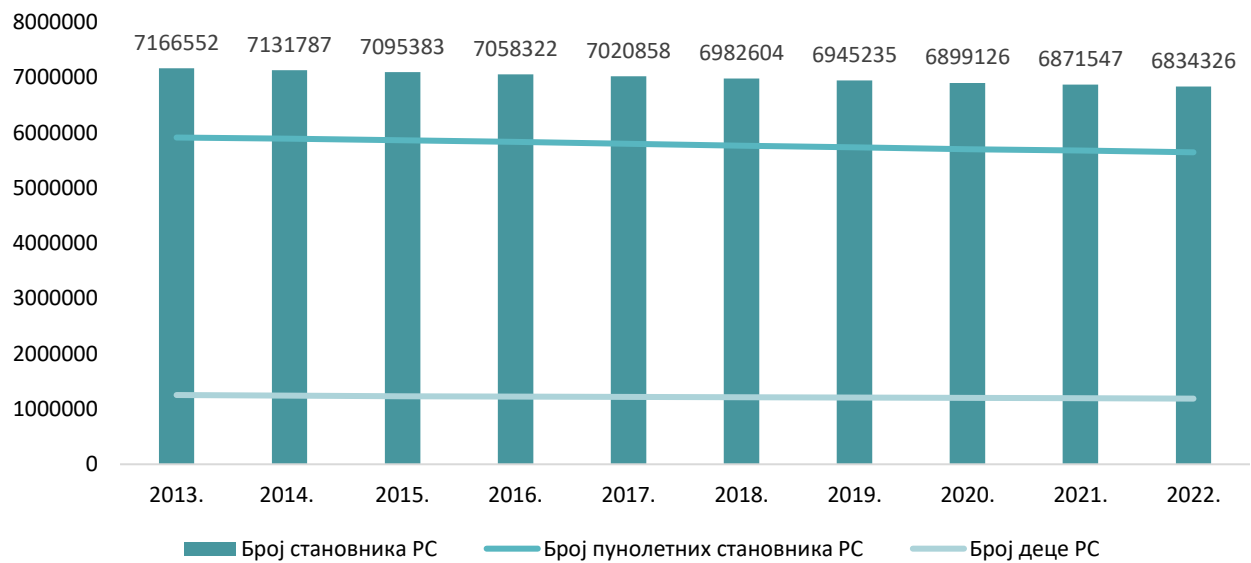
⁷ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00198/default/table?lang=en>

⁸ Просек се односи на РС без АП КиМ – за КиМ није могуће израчунати дистрибуцију према областима јер РС не ради процене становништва за КиМ. За израчунавање су коришћени подаци о процени становништва за 01.06.2021. годину

уочавају се значајнија одступања од просека: највећи проценат пунолетних корисника СЗ у укупном пунолетном становништву области, као и највеће одступање од републичког просека је у Поморавској области где је 14,7% становништва на евиденцији ЦСР (Графикон 1.4). Затим следе Јужнобанатска област са 13,9, Нишавска са 13,8% и Пиротска са 13,3%. Највеће одступање од просека у обрнутом смеру је у Колубарској области где најмање, односно 4,9%, становништва користи услуге СЗ, док је у Граду Београду тај удео 5,9%.

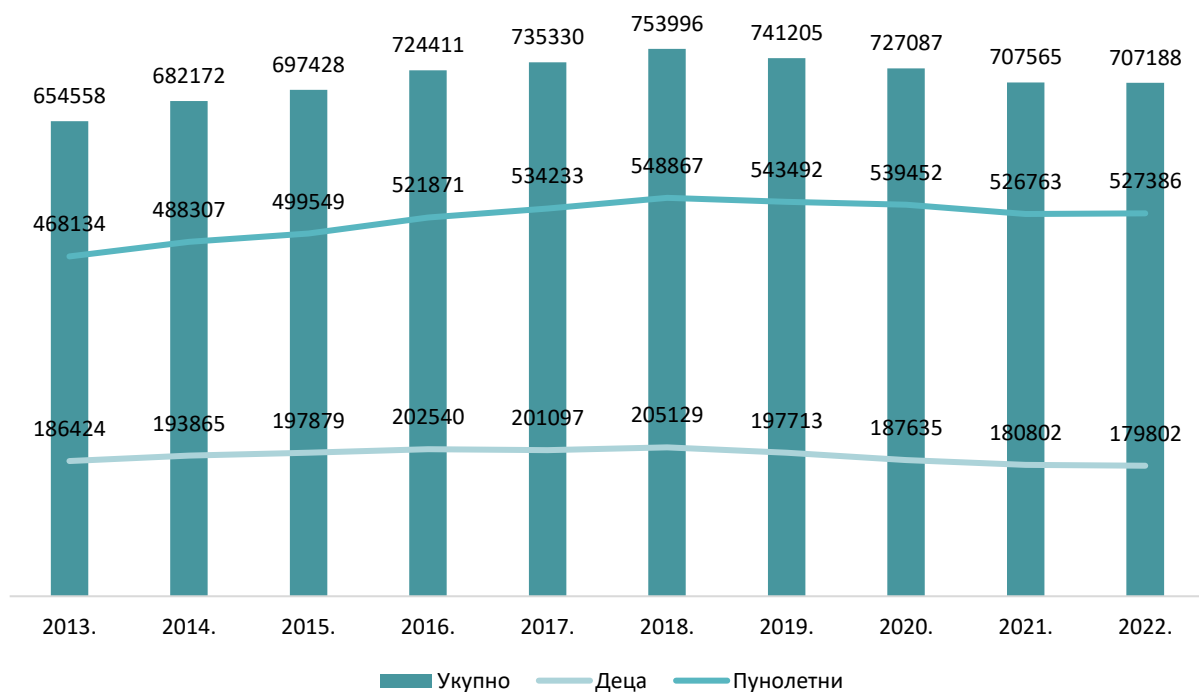
- Према старосној структури пунолетних корисника, у 2022. години у односу на укупан број пунолетних корисника доминирају одрасли корисници са уделом од 62,1%, старији чине 25,9%, а најмањи је удео младих и износи 12,1%. Посматрајући десетогодишњи тренд, највиши пораст видљив је у категорији старијих корисника и то за 40,7%, док број одраслих корисника бележи пораст од 7,7%. Број корисника у категорији младих је на истом нивоу као и 2013. године (Графикон 1.5). У односу на полну структуру пунолетних корисника, у свим старосним категоријама има више жена: удео жена код младих је 51%, одраслих 53,3%, док је удео жена у категорији старијих корисника 58,7% (Графикон 1.6).
- Континуирано највише пунолетних корисника на евиденцији ЦСР припада корисничкој групи материјално угрожених, који у ЦСР остварују право на новчану социјалну помоћ и друге врсте материјалне помоћи (Табела 1). Процент ове корисничке групе у односу на друге у 2022. години износи 56,3%. Од осталих категорија пунолетних корисника 12,5% чине пунолетне особе са инвалидитетом, док је удео свих осталих корисничких група мањи од 10% појединачно. Целокупна структура корисника према корисничким групама не показује значајна одступања у односу на претходне годину.
- Процеси старења становништва РС, континуирано висока заступљеност материјално угрожених корисника у систему СЗ и повећавање коефицијента зависности између радно активне и неактивне популације, имају значајне импликације на систем СЗ. На ширем друштвеном плану демографски процеси и економска ситуација доприносе радикалним променама у свим аспектима живота и отварају питања како ће се социјална заштита и друштво у целини, на адекватан и одржив начин, прилагодити изазовима које ови процеси отварају.

Графикон 1.1 – Становништво Републике Србије, 2013 - 2022.

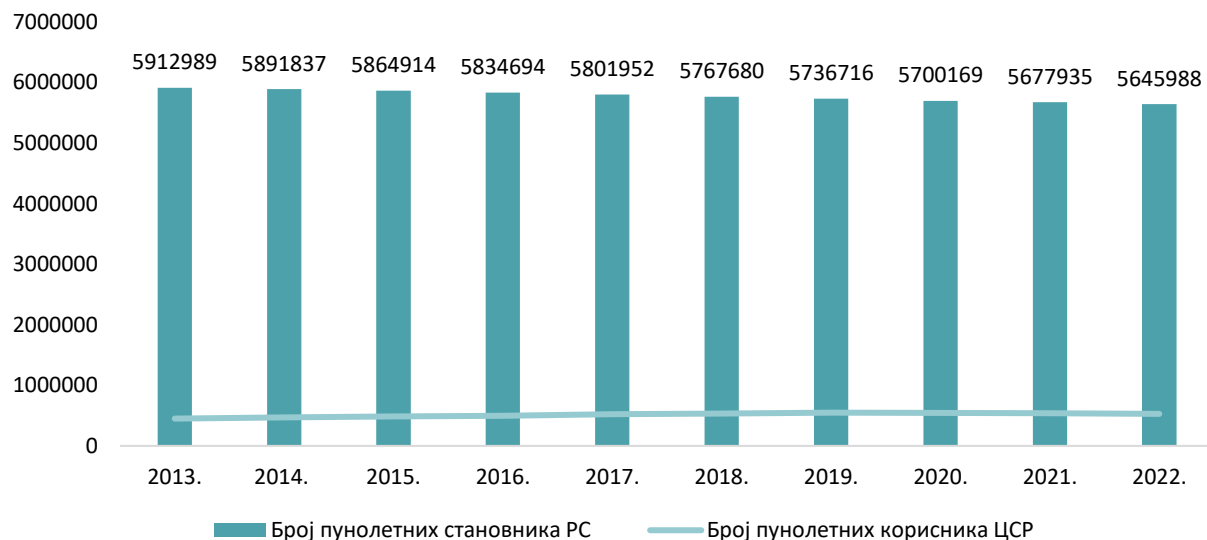
Извор: РЗС: Процене становништва РС

Графикон 1.2 – Корисници на евиденцији ЦСР, 2013 - 2022.

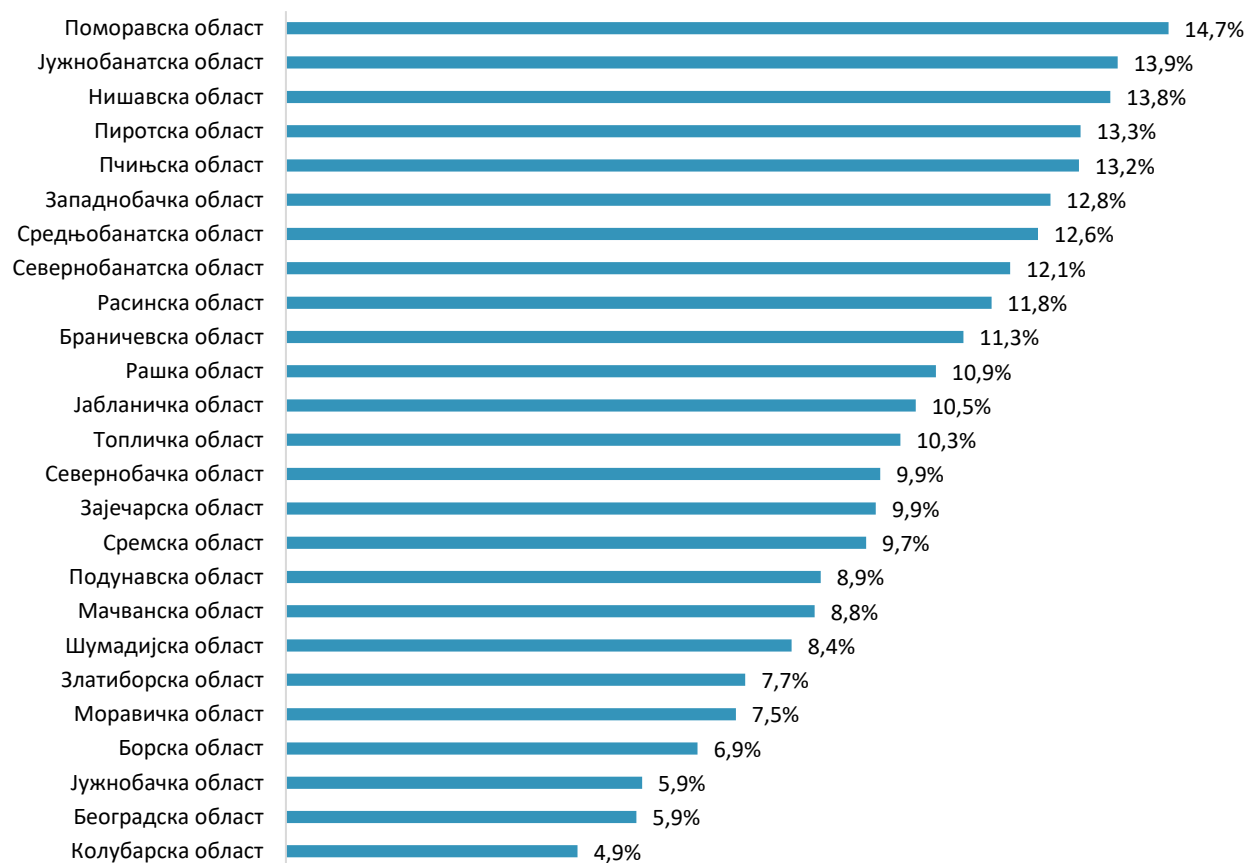
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 1.3 – Пунолетно становништво РС и пунолетни корисници на евиденцији ЦСР, 2013 - 2022.

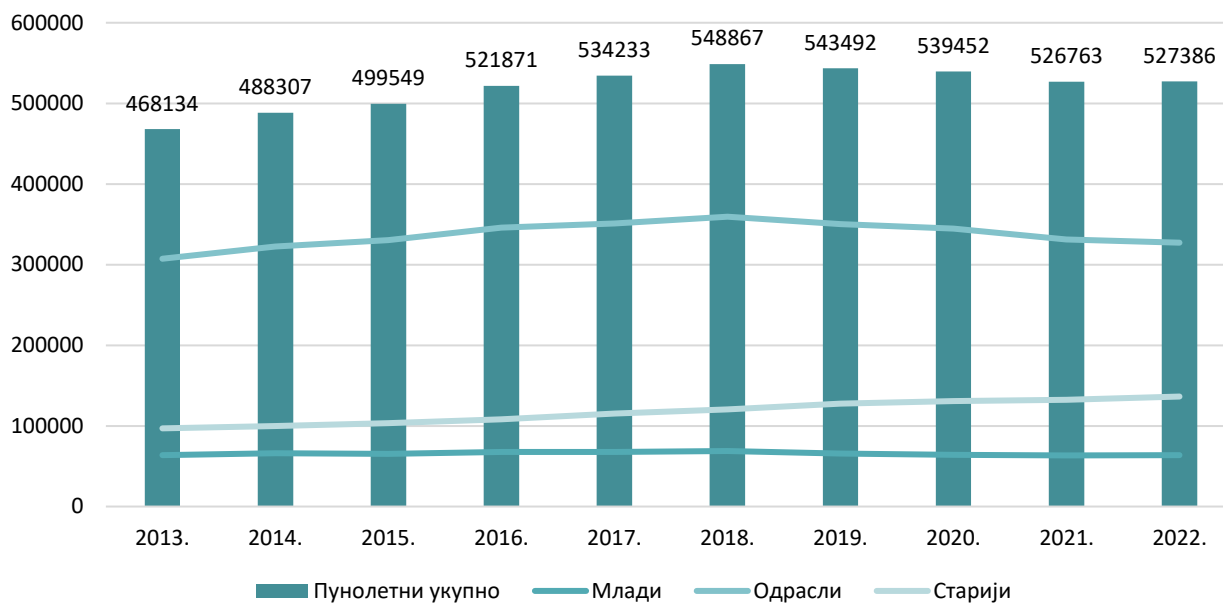
Извор: РЗС: Процене становништва РС, Извештаји ЦСР

Графикон 1.4 – Удео пунолетних корисника у општој популацији пунолетних у областима у РС, 2022.

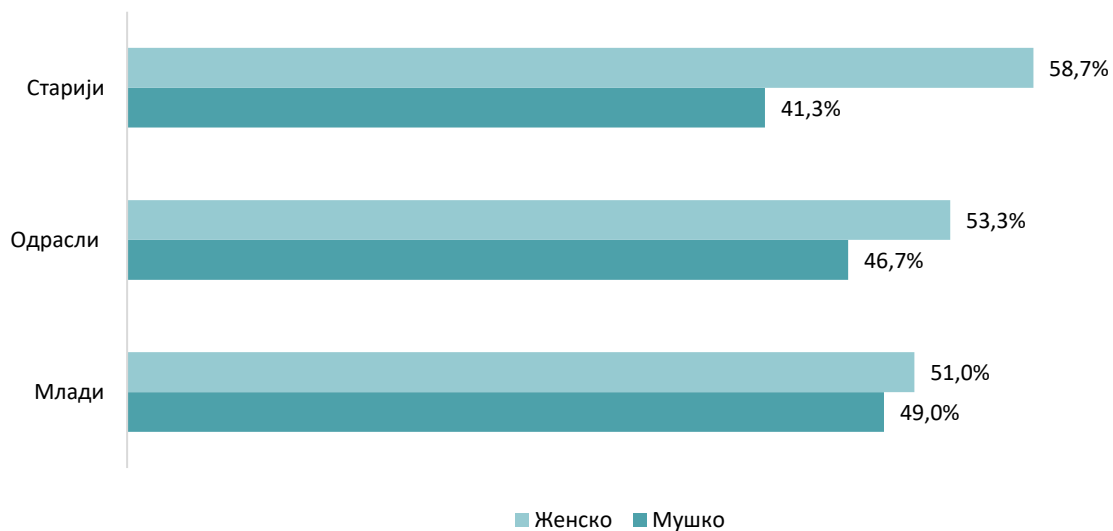
Извор: РЗС: Процене становништва РС, Извештаји ЦСР

Графикон 1.5 – Пунолетни корисници на евиденцији ЦСР према старости, 2013 – 2022.

Извор: РЗС: Извештаји ЦСР

Графикон 1.6 – Пунолетни корисници на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2022.

Извор: Извештаји ЦСР

Табела 1 – Удео корисничких група пунолетних у укупном броју пунолетних корисника на евиденцији ЦСР, 2022. (%)

Корисничке групе	Удео у укупном броју пунолетних корисника
Материјално угрожене особе	56,3%
Особе са инвалидитетом	12,5%
Жртве насиља, занемарене особе и у ризику од занемаривања	7,3%
Особе које имају потребе за смештајем -домски или породични смештај	7,0%
Особе под старатељством - сви пунолетни корисници под старатељством: и у породици и на смештају	5,5%
Особе које се споре око вршења родитељског права	4,3%
Особа са друштвено неприхватљивим понашањем	3,3%
Бескућници	0,3%
Страни држављани и лица без држављанства у потреби за социјалном заштитом	0,1%
Жртве трговине људима	0,01%

Извор: Извештаји ЦСР

2. ПОРОДИЦА У КРИЗИ, ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ

Породице у потреби за подршком и породице у кризи су породице које због сиромаштва, незапослености, необразованости, инвалидитета или болести, сметњи у развоју, проблема у понашању деце, поремећених породичних односа, недостатака или неадекватне социјалне мреже и других разлога, нису у стању да обезбеде адекватне услове за квалитетно задовољавање потреба својих чланова, пре свега безбедан развој детета у породици.

Карактеристике породица у кризи и одговори на њихове потребе мерени су и представљени преко појединца као корисника система СЗ. Породице које по својим карактеристикама спадају у корисничку групу породица у кризи су:

- *Породице са поремећеним породичним односима - хетерогена група породица у којима су односи поремећени из различитих разлога,*
- *Породице у којима се родитељи споре око вршења родитељског права⁹,*
- *Породице у којима је најбољи интерес детета угрожен или права или безбедност деце нису довољно осигурани.*

Ове породице постају корисници ЦСР на различите начине: путем пријава које могу упутити чланови породице, институције из различитих система, грађани или ЦСР по службеној дужности¹⁰.

Мере за унапређење функција родитељства у надлежности ЦСР

Надзор над вршењем родитељског права према Породичном закону¹¹ чине мере превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права као механизма за заштиту најбољег интереса детета и омогућавање родитељима да врше родитељско право.

Превентивни надзор је низ поступака којим се интерес детета штити тако што се родитељу омогућава да заштити интерес детета (одређивање личног имена, располагање имовином).

Корективни надзор је механизам којим располаже орган старатељства који се примењује када је угрожен интерес детета у биолошкој породици, а процењено је да у породици постоје капацитети да се постигне позитивна промена и унапреде родитељске компетенције, односно да на примеренији начин одговори на потребе детета. Мере корективног надзора су:

- *Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права,*
- *Упућивање на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима,*
- *Захтев да положи рачун о управљању имовином детета.*

⁹ ЦСР податке о овим породицама региструју пре свега кроз број деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права (родитељи који су у поступку развода брака; споре се око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи и родитељи у спору око издржавања).

¹⁰ ЦСР не воде посебну евиденцију о овим породицама, а подаци се региструју преко евидентираних деце чији је интерес угрожен из различитих разлога.

¹¹ Члан 79. и 80. Породични закон („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 -др. закони 6/2015)

Лишавање родитељског права¹²- родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишавања родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права, а до делимичног лишавања родитељског права када родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права. Мере лишавања родитељског права су најрестриктивније мере органа старатељства које ЦСР покреће као предлоге суду, односно као поступке за заштиту права детета¹³.

Кривични поступак против родитеља због занемаривања и злостављања детета – сврха ове мере је постизање позитивне промене у животу детета кроз деловање кривичним поступком на родитеље¹⁴.

Услуге усмерене на подршку породици у кризи

Услуге социјалне заштите директно или посредно, обезбеђују подршку породицама у кризи и породицама у којима није довољно осигуран или је угрожен интерес детета.

Саветодавно–терапијске и социо–едукативне услуге су усмерене ка породици и појединцу у кризи. Услуге се пружају као вид помоћи појединцима и породицама које су у кризи, ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву¹⁵. Група саветодавно-терапијских и социо- едукативних услуга није стандардизована због чега евиденције о пружању ових услуга у ЦСР нису уједначене, па самим тим ни поуздане.

Саветодавно усмеравање је активност стручног радника у ЦСР која се у оквиру редовног рада са корисником спроводи без упућивања на посебну услугу.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2022. години ЦСР је донео 13.994 налаза и мишљења у споровима око вршења родитељског права, што је приближно броју налаза и мишљења у 2021. години (Графикон 2.1). Од укупног броја спроведених поступака у породичним односима у току 2022. године највећи је удео спорова окончаних проценом органа старатељства за вршење родитељског права и износи 81,9%. Број поступака који се окончавају нагодбом или споразумним предлогом родитеља износи 22,1%.
- У 2021. години донето је 804 решења о мерама превентивног надзора и 445 решења о мерама корективног надзора. Примена мере о вршењу превентивног надзора значајно је виша у односу на 2021. годину, и то за 19,5%. Број решења о мерама корективног надзора је у 2022. години благо повећан у односу на 2021. годину, за 4,2% (Графикон 2.2).

¹² Члан 81. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹³ Члан 263. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹⁴ Члан 193, 194. и 196. Кривичног законика („Сл. Гласник“, бр. 85/2005, 88/2005 - исправка, 107/2005 - исправка, 72/2009

¹⁵ Члан 40. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

- Укупан број покренутих поступака за лишавање родитељског права у 2022. години износи 582 (Графикон 2.3). У односу на претходну годину број ових поступака повећан је за 29,9%.
- Центри за социјални рад су у 2022. години доставили 76 налаза и мишљења судовима у кривичном поступку против родитеља због злостављања и занемаривања деце, што је за 42,9% мање у односу на 2021. годину, односно за 63,8% мање у односу на период од пре пет година (Графикон 2.4).
- На коришћење саветодавно-терапијских услуга, које пружа стручни радник са лиценцом за обављање специјализованих стручних послова у ЦСР, саветовалиште или други пружаоци услуга, у 2022. години упућено је 6.928 пунолетних корисника, што је смањење од 3,6% у односу на 2021. годину (Графикон 2.5).

Графикон 2.1 – Поступци у споровима за вршење родитељског права, 2013 – 2022.

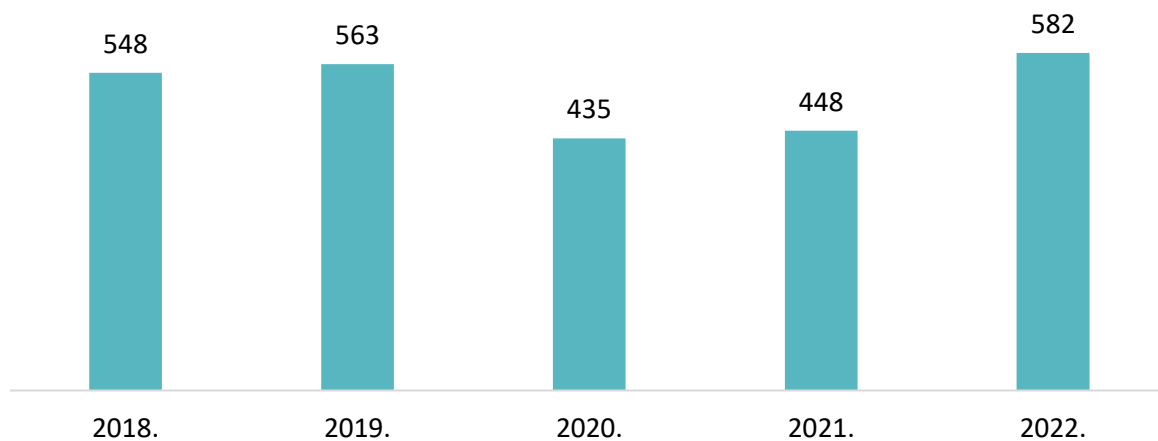
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.2 – Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2017 – 2021.

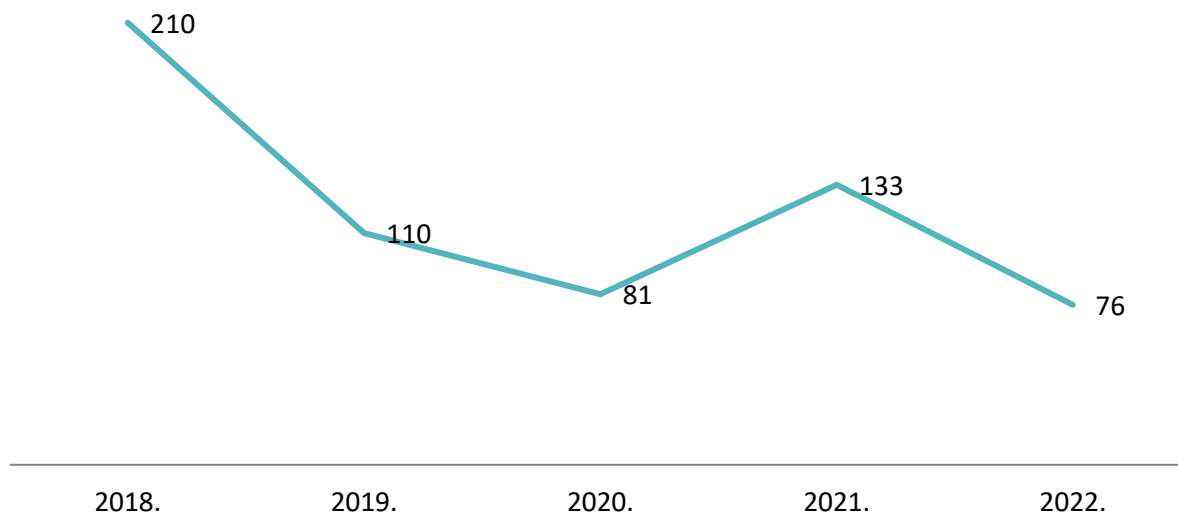
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.3 – Предлози ЦСР за лишавање родитељског права, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.4 – Налази и мишљења достављени суду због занемаривања и злостављања деце, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.5 – Број упута ЦСР за коришћење саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

3. КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА

Насиље у породици

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици је уређено Законом о социјалној заштити, Породичним законом, Законом о спречавању насиља у породици, а одређено је и као кривично дело и регулисано Кривичним закоником¹⁶.

Под насиљем у породици Породични закон¹⁷ подразумева: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Према Породичном закону, насиље у породици испољава се у различитим облицима:

- 1. Физичко насиље:** коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, доминирања, контролисања или повређивања друге особе. Врши се на различите начине и различитим средствима, а за последицу може имати лаку или тешку телесну повреду. Оно обухвата: батине, повреде оштрим и тупим предметима, ударање, шутирање, дављење, бацање, наношење опекотина, гађање разним предметима, ломљење било ког дела тела, итд.
- 2. Психичко насиље:** састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице. Претња изазива осећање угрожене сигурности. Психичко насиље се односи такође и на застрашивање, константно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање, итд.
- 3. Сексуално насиље:** свака повреда полне слободе и морала, деградирања и понижавања на сексуалној основи, присиљавања на сексуални однос и силовање. Оно представља коришћење присилних сексуалних радњи којима се доминира, манипулише, прети и повређује друга особа.
- 4. Економско насиље:** одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, забрана члану да располаже својим и заједничким приходима, забрана члану да се запосли и оствари сопствене приходе, одузимање средстава за рад, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.

Законом о спречавању насиља у породици¹⁸ уводе се хитне мере заштите од насиља у породици. Закон даје овлашћење надлежном полицијском службенику да наређењем, без сагласности могуће жртве насиља у породици, изрекне хитне мере заштите од насиља у породици и то меру привременог удаљења учиниоца из стана или меру привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој.

¹⁶ "Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/05 - исправка, 107/05 - исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19

¹⁷ Члан 197. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹⁸ Закон о спречавању насиља у породици ("Сл. Гласник РС", бр. 94/2016)

Жртве трговине људима - трговина људима дефинише¹⁹ се као врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње, силе, или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја, давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у сврху експлоатације. Експлоатација, у најмању руку, укључује, искоришћавање проституције других лица, или друге облике сексуалног искоришћавања, присилан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству, или вађење органа. За трговину људима Кривичним закоником је предвиђена је казна затвора од три до дванаест година^{20 21}. Трговина људима може бити на националном и транс-националном нивоу²².

Услуге из система социјалне заштите намењене жртвама насиља:

Услуге **смештаја у прихватилиште**²³ пружају се најдуже у трајању до шест месеци младима и одраслима жртвама насиља у породици, зостављања или занемаривања; младим и одраслим жртвама трговине људима; младима који се налазе у скитњи, без пратње и у различитим кризним ситуацијама којима је потребан привремени смештај и процена потреба ради упућивања на коришћење других услуга.

Услуга свратишта доступна је младим, одраслим и старим лицима који живе или раде на улици и добровољно затраже или пристану на услугу.

Услуге СОС телефона за жене са искуством насиља²⁴ (национална СОС линија за жене – жртве родно заснованог насиља) је бесплатна телефонска СОС линија која покрива територију целе земље и оперативна је 24 часа 365 дана у години, ради пружања помоћи, консултација и подршке у поверљивој форми и уз поштовање анонимности жена са искуством родно заснованог насиља.

Услуга становања уз подршку је доступна најдуже годину дана жртвама трговине људима са навршених 15 година живота.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2022. години у ЦСР је евидентирано 38.896 пријава насиља у породици, што је за 5,2% више у односу на 2021. годину. У претходних десет година присутан је тренд пораста броја пријава насиља, који је најизраженији у периоду од 2013. до 2018. године. Удео пријава насиља над пунолетним корисницима у укупном броју пријава насиља расте од 2013. године, када је износио 60,8%, до 2022. године када је износио 78,1%. Укупан број пријава насиља које се односе на пунолетне кориснике у 2022. години је 30.365.

¹⁹ Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005), Република Србија ратификовала је Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима 2009. године (Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 19/2009).

²⁰ Кривични законик РС ("Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), члан 388, став 1

²¹ У том смислу облици трговине људима су: радна експлоатација, принудни рад, принудни брак, трговина људима ради усвојења, принудно просјачење, принуда на вршење кривичних дела, принудна проституција или неки други облик сексуалне експлоатације; трговина органима, коришћења у оружаним сукобима

²² Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала („Међународни уговори“, бр. 6/2001)

²³ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите (Службени гласник РС, бр. 42/2013, 89/2018.)

²⁴ у складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга СОС телефона за жене са искуством насиља, („Службени гласник РС“, бр. 93/2015)

(Графикон 3.1). У односу на старосну структуру пунолетних корисника, највећи број пријава насиља се односи на одрасле кориснике 71%, док се значајно мањи односи на младе 13,6% и старије 15,4% (Графикон 3.2).

- У односу на врсту насиља, физичко и психичко насиље доминирају у последњих десет година, а у 2022. години њихов удео је 50,3% и 47,4% респективно. Удео економског и сексуалног насиља је знатно мањи: удео економског насиља износи 1,7%, а сексуалног 0,6% (Графикон 3.3). Посебно је видљиво доминирање пријава над одраслим корисницима у броју пријава психичког и физичког насиља (Графикон 3.4).
- У 2022. години, удео пријава насиља над женама је значајно већи : код младих 73,2%, код одраслих 73,8% и код старијих 63,8% пријава насиља се односи на жене (Графикон 3.5). Иако пријаве насиља над женама доминирају у десетогодишњем периоду, истовремено је забележено и повећање пријава насиља над пунолетним мушкарцима са 17,8% на 27,8%.
- У 2022. години пријављено је 15.272 пунолетних жртава психичког насиља што представља повећање од 6% у односу на 2021. годину (Графикон 3.6). Удео пријава психичког насиља над пунолетним женама у укупном броју пријава у 2022. износи 72% (Графикон 3.7).
- Број пријава физичког насиља над пунолетнима у 2022. години износи 14.407, што представља повећање од 9% у односу на 2021. годину (Графикон 3.8), а удео пријава физичког насиља над женама је 72,3% (Графикон 3.9).
- У 2022. години евидентирано 503 пријава за економско насиље над пунолетнима, што је 10% мање него 2021. године. Број пријава насиља у десетогодишњем тренду варира, при чему је највећи број пријава забележен 2017. године (Графикон 3.10.). У односу на старосну и полну структуру корисника, у 2022. години највећи број пријава односи се на одрасле кориснице (Графикон 3.11).
- У 2022. години евидентирано је 183 пријава за сексуално насиље над пунолетнима, што је за 7,6% мање него 2021. године (Графикон 3.12). Жене су чешће жртве сексуалног насиља у свим старосним категоријама, а у 2022. години удео пријава у којима је жена жртва сексуалног насиља у односу на све пунолетне жртве сексуалног насиља износи 86,3% (Графикон 3.13).

- У 2022. години ЦСР је предузео укупно 28.245 поступака у циљу заштите пунолетних жртава насиља у породици од којих се 77,6% односи на материјалну, правну или стручно саветодавну подршку. Пружање материјалне, правне или стручно саветодавне подршке је најприсутнији вид подршке жртвама насиља у ЦСР у последњих пет година. (Графикон 3.14). У складу са највећим бројем пријава насиља над одраслим корисницима, у 2022. години за ту категорију корисника је ЦСР предузимао и највећи број поступака у циљу заштите (Графикон 3.15).
- Укупан број изречених мера заштите за пунолетне жртве насиља у породици у 2022. години износио је 4.827, што је за 20% мање мера у односу на претходну годину. Најзаступљеније мере су забрана даљег узнемиравања члана породице са уделом од 39,9% и забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености са уделом од 30,5% (Графикон 3.16).
- Број хитних мера које је полицијски службеник изрекао учиниоцима насиља у 2022. години износи 29.286, при чему се 66,2% мера односи на меру привремене забране учиниоцу да контактира и прилази жртви. У истом временском периоду суд је изрекао 19.749 хитних мера учиниоцима насиља од чега се у 66,3% случајева ради о мери привремене забране учиниоцу да контактира и прилази жртви (Графикон 3.17). У 2022. години је 167 пунолетних корисника користило услуге смештаја у прихватилиште за жртве насиља²⁵. У старосној структури пунолетних корисника доминирају одрасли са 69,5%, а ове услуге су користиле искључиво жене жртве насиља (Графикон 3.18).
- Укупан број позива СОС телефона за жене жртве насиља у 2022. години износио је 15.658²⁶, а укупан број пунолетних корисница је 2.710, што је смањење од 4,5% у односу на 2021. годину. У укупном броју пунолетних корисница, доминирају жене старости од 26 до 64 година са уделом од 70%, док је најмањи удео жена старости преко 65 година који износи 9,6% (Графикон 3.19).
- У 2022. години формално је идентификовано 62 пунолетних жртава трговине људима²⁷, а 79% жртава су жене. Доминира сексуална експлоатација са уделом од 55%, затим принуда на просјачење 12,9%, вишеструка са 11,3%, док је удео радне експлоатације 6,4%. Од укупног броја пунолетних идентификованих жртава трговине људима, у 90% се ради о експлоатацији на националном нивоу, а 10% на транснационалном.
- У 2022. години пет особа женског пола жртава трговине људима су користиле услугу становања уз подршку²⁸, од којих су три пунолетне.

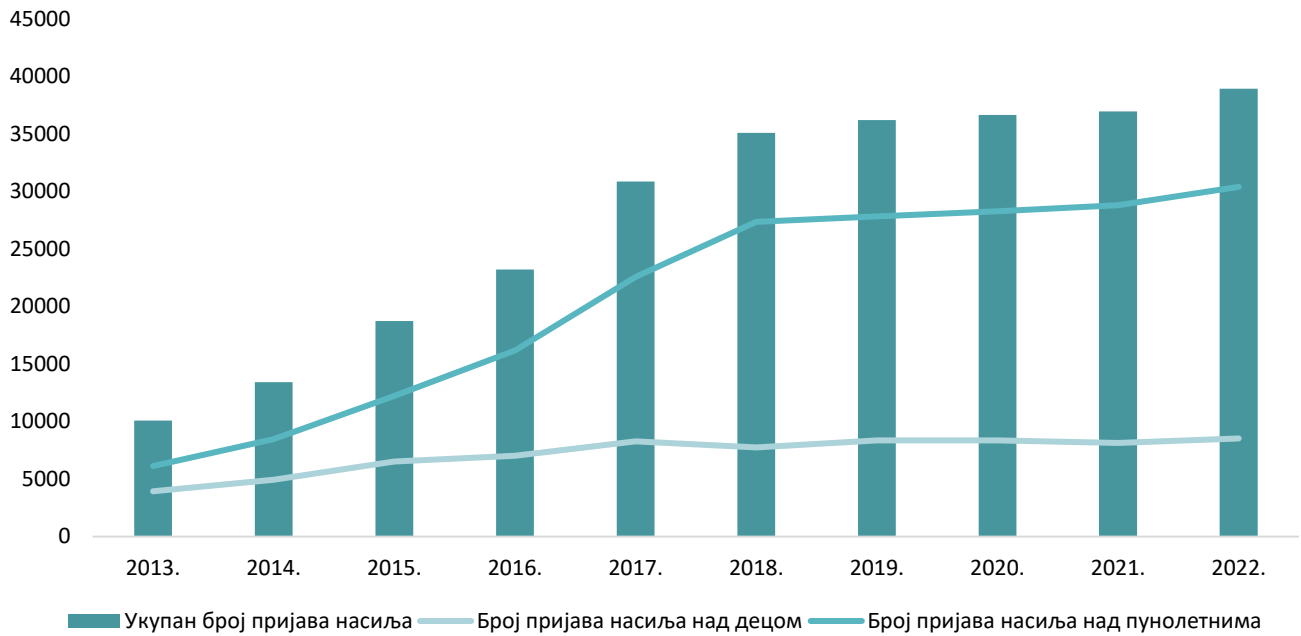
²⁵ Приказани подаци се односе само на кориснике који су користили услуге лиценцираних пружалаца услуге прихватилиште. У 2021. години шест прихватилишта за жртве насиља је поседовало лиценцу.

²⁶ Приказани подаци се односе само на кориснике који су користили услуге лиценцираних пружалаца услуге СОС телефона.

²⁷ Жртве је регистровао Центар за заштиту жртава трговине људима.

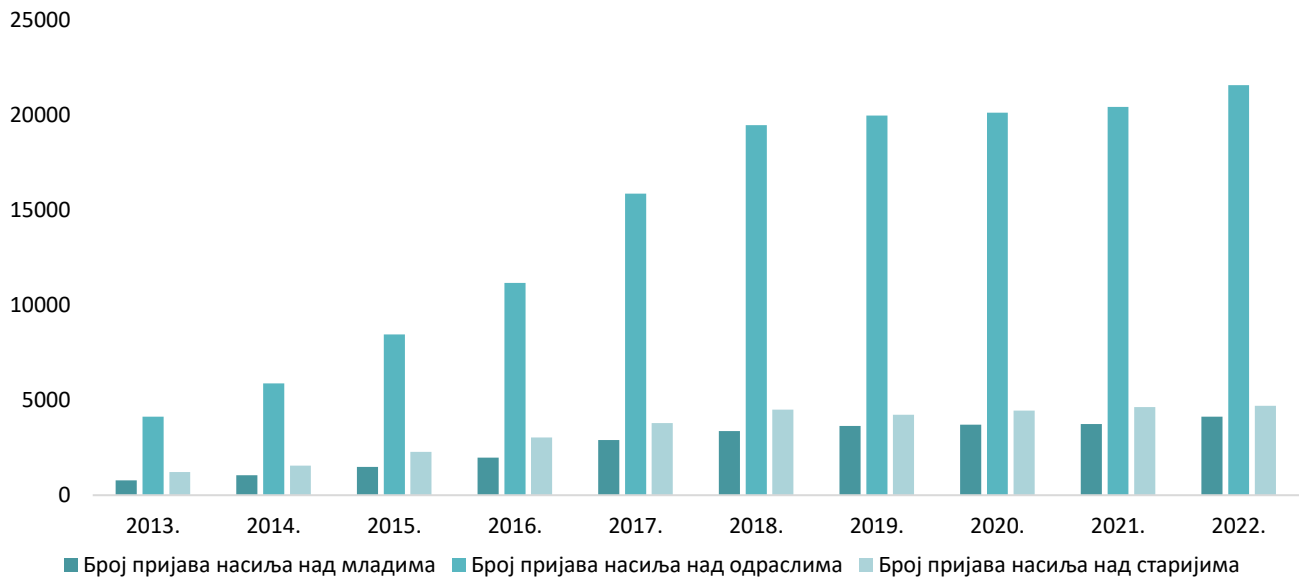
²⁸ У 2020. години један лиценциран пружалац услуге становање уз подршку је пружао подршку жртвама трговине људима

Графикон 3.1 – Пријаве насиља у породици и партнерским односима на евиденцији ЦСР, 2013 – 2022.

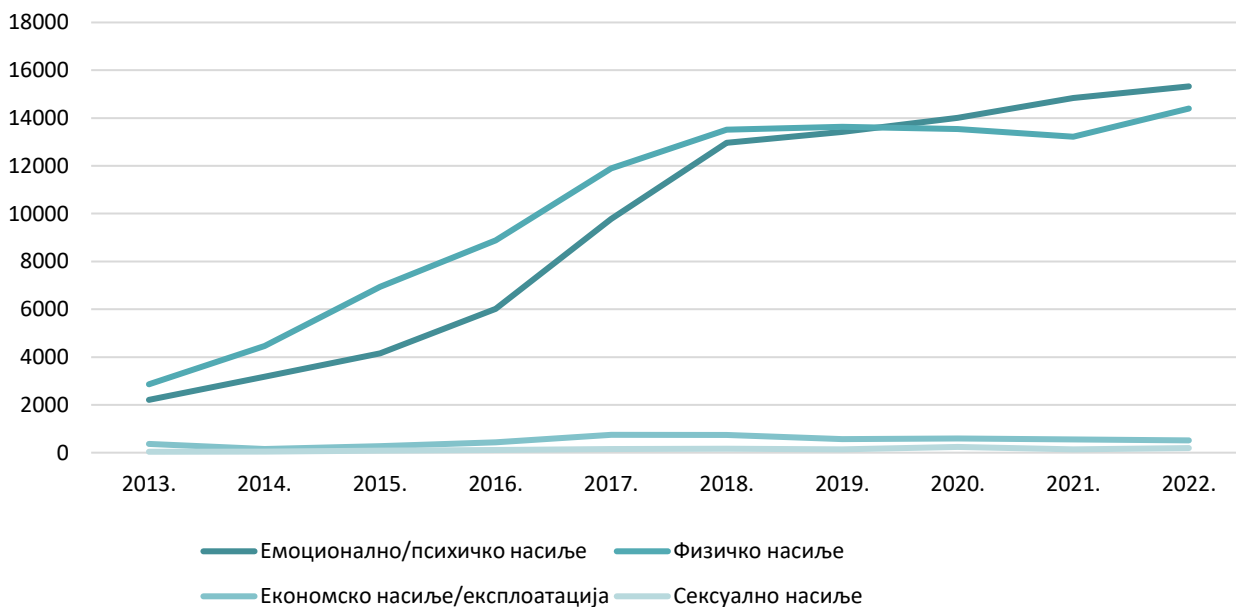
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.2 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према старосној структури, 2013 – 2022.

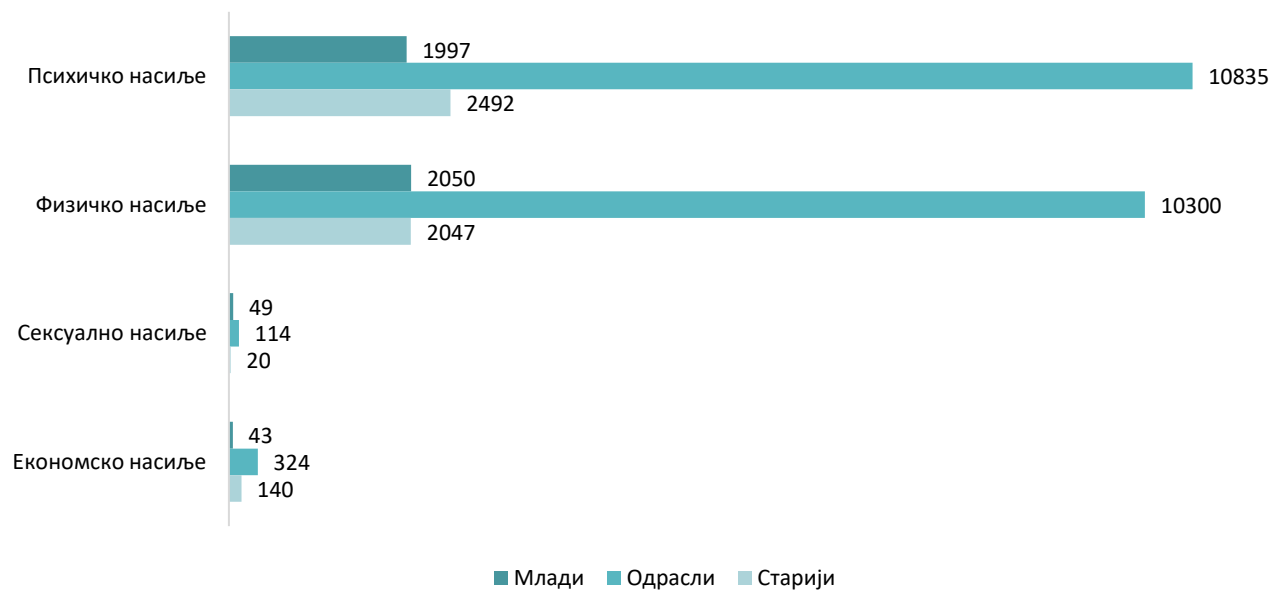
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.3 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према врсти насиља, 2013 – 2022.

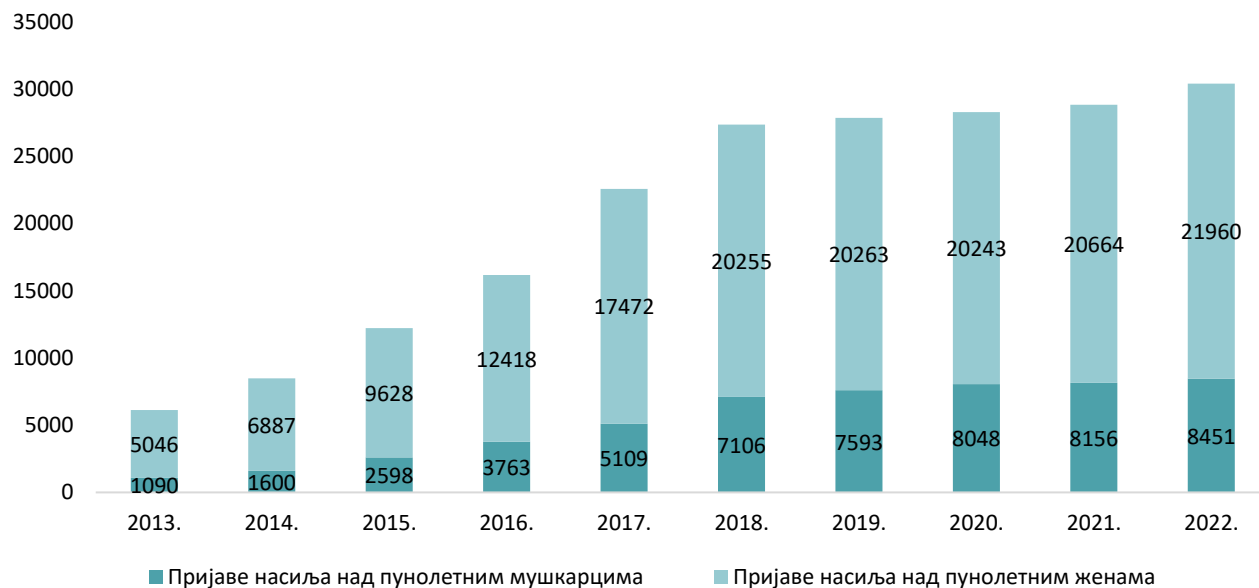
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.4 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према врсти насиља и старосној структури, 2022.

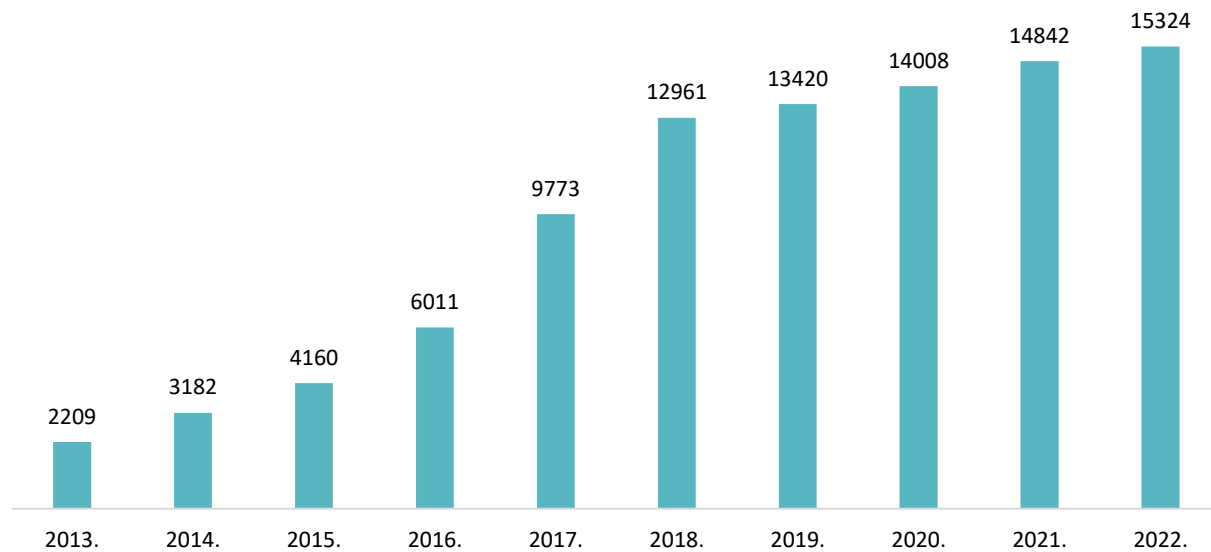
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.5 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према полу, 2013 – 2022

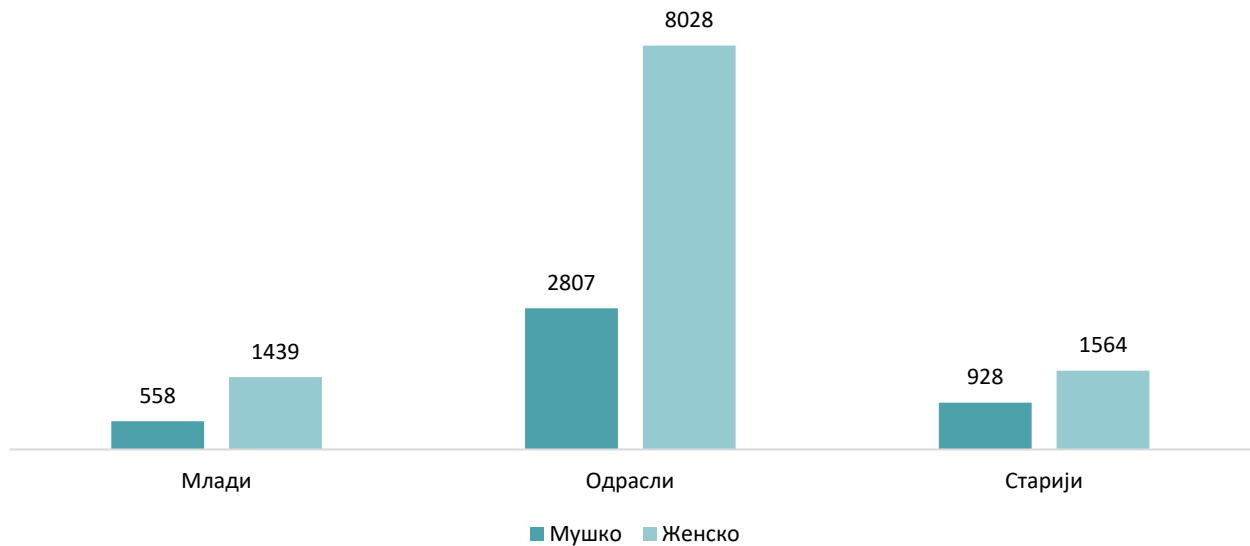
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.6 – Пријаве психичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2013 – 2022.

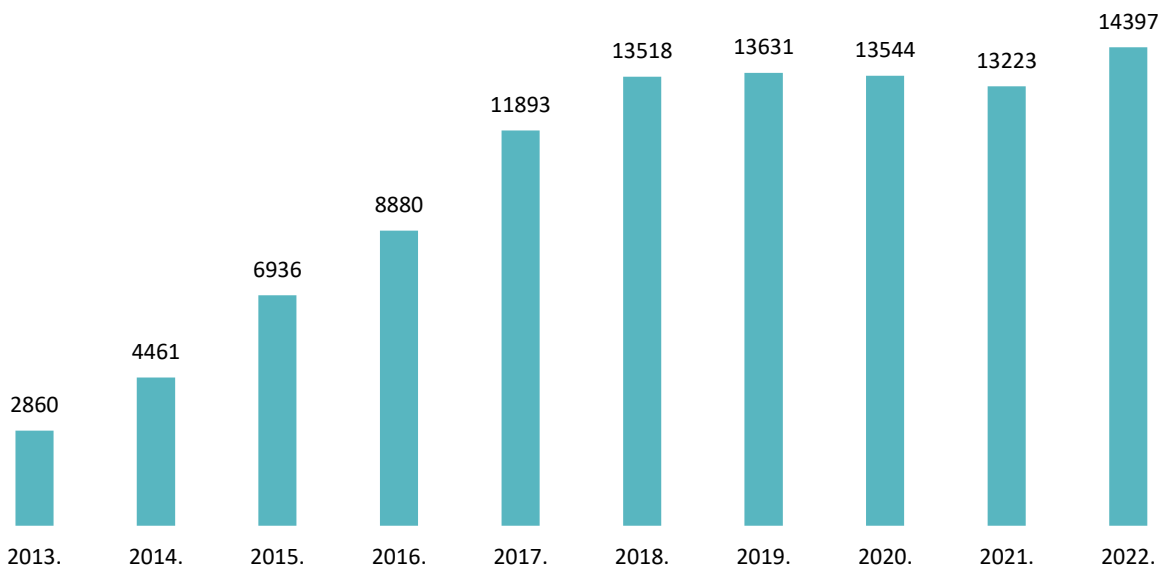
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.7 – Пријаве психичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2022.

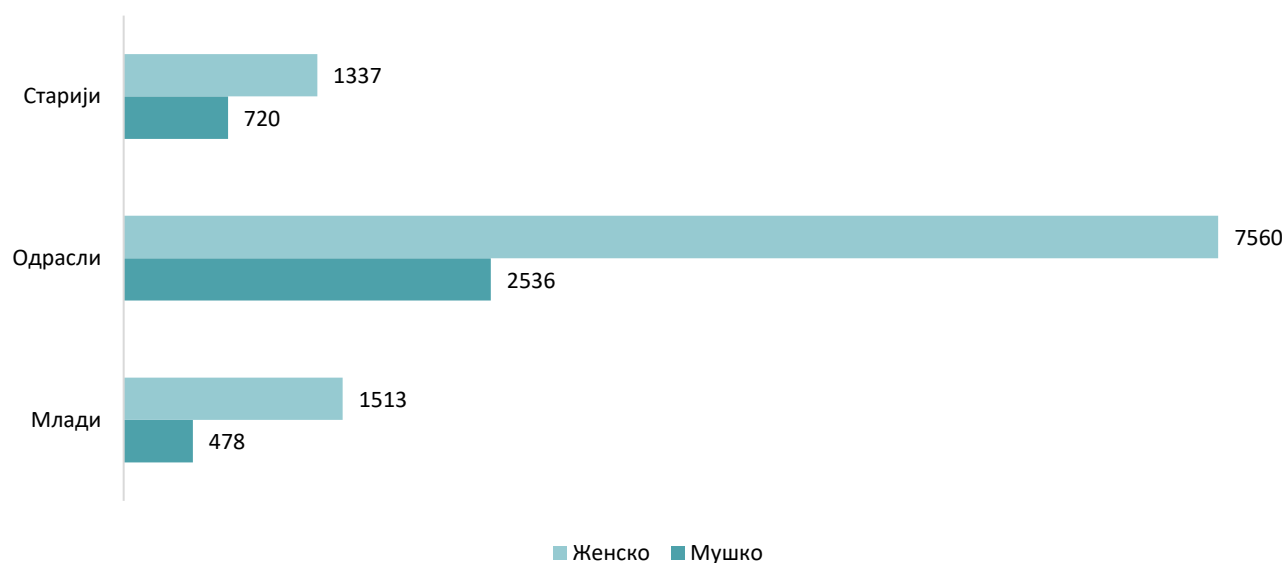
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.8 – Пријаве физичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2013 - 2022.

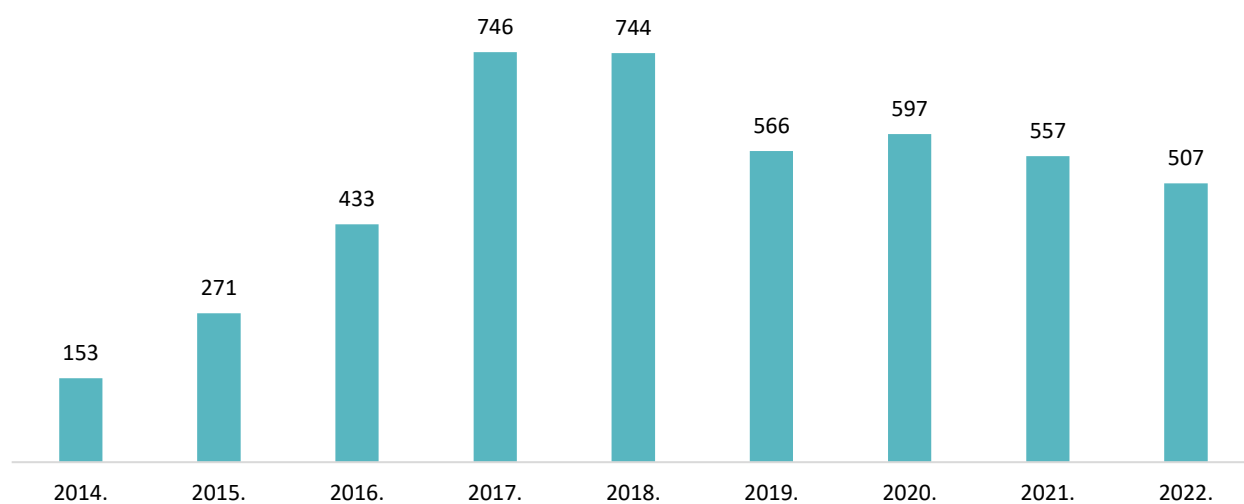
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.9 – Пријаве физичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2022.

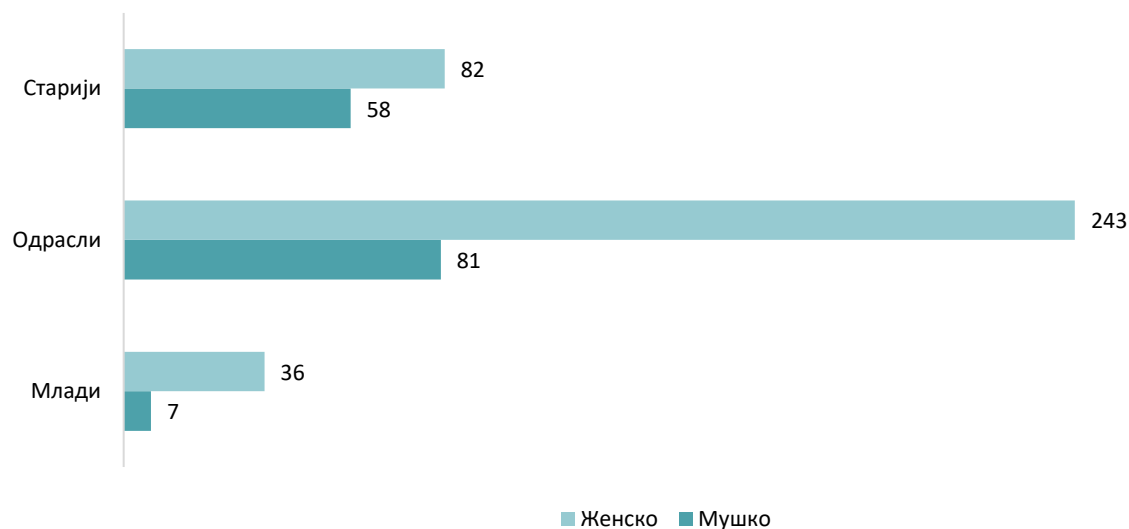
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.10 – Пријаве економског насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2013 - 2022.

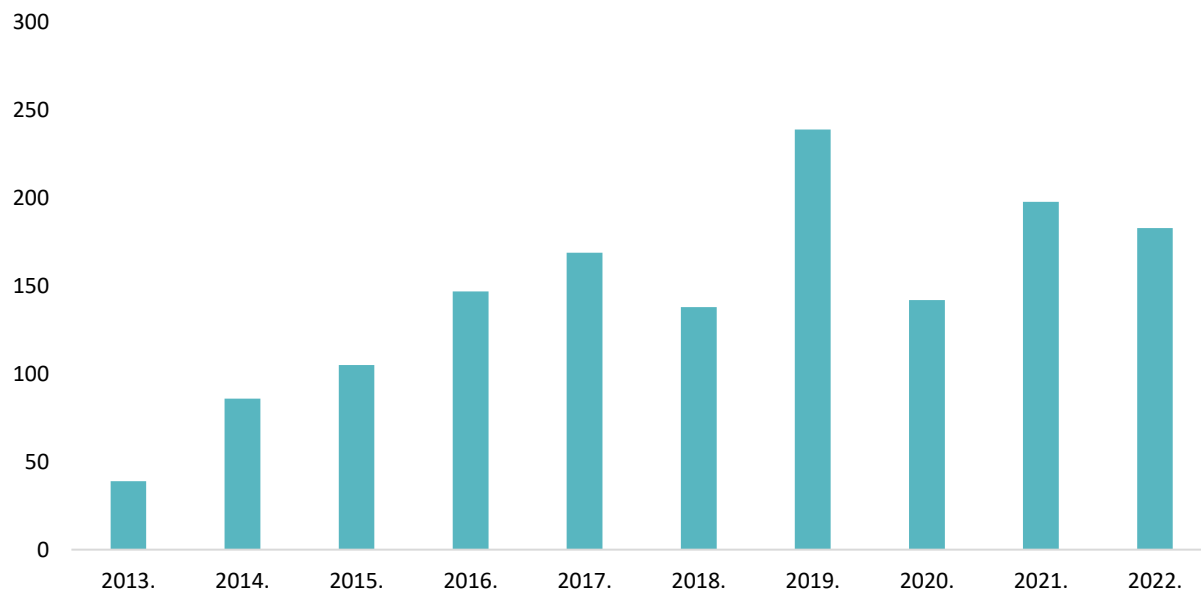
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.11 – Пријаве економског насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2022.

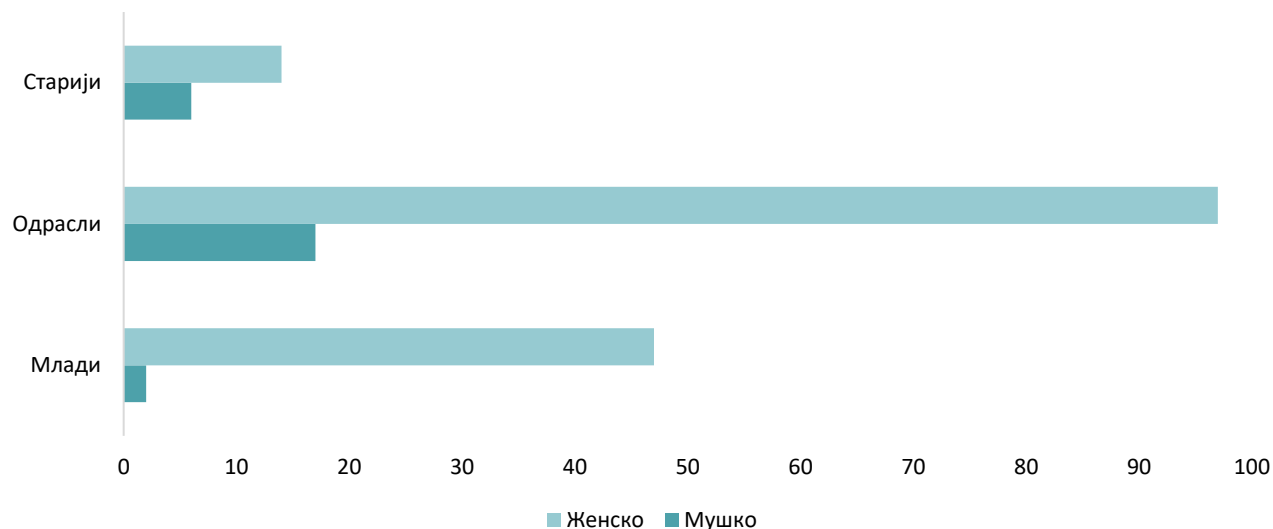
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.12 – Пријаве сексуалног насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2013 – 2022.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.13 – Пријаве сексуалног насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

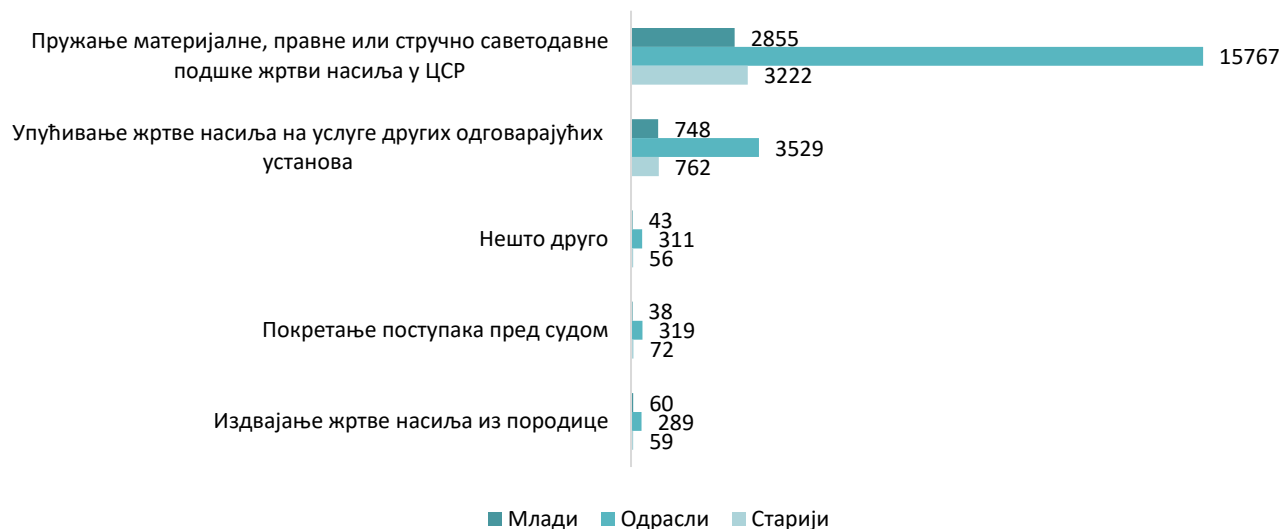
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.14 - Поступци које је ЦСР предузимао у случајевима заштите пунолетних жртава породичног насиља, 2018 – 2022.

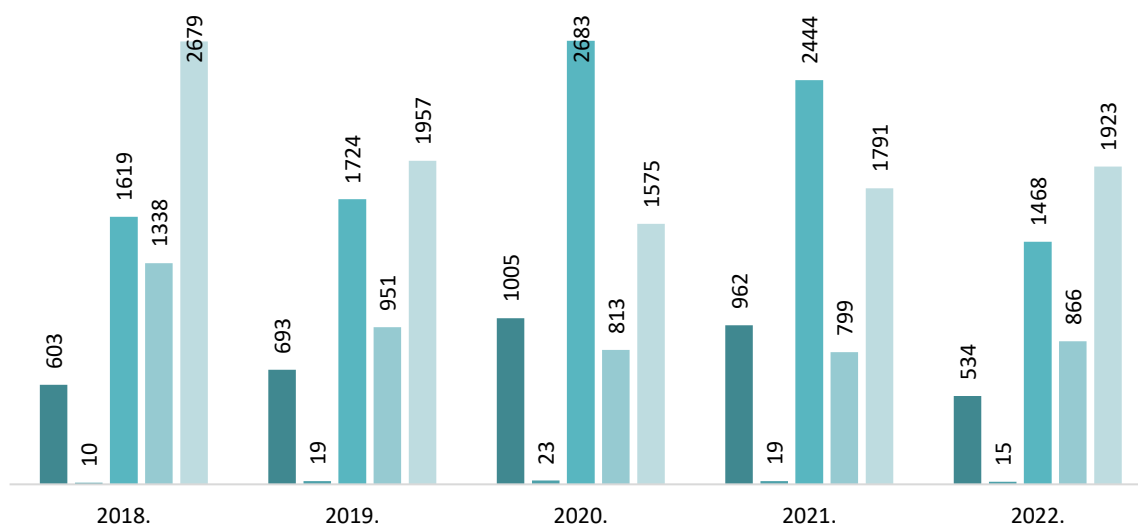
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.15 – Поступци које је ЦСР предузимао у случајевима заштите пунолетних жртава породичног насиља према старости жртве насиља, 2022.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

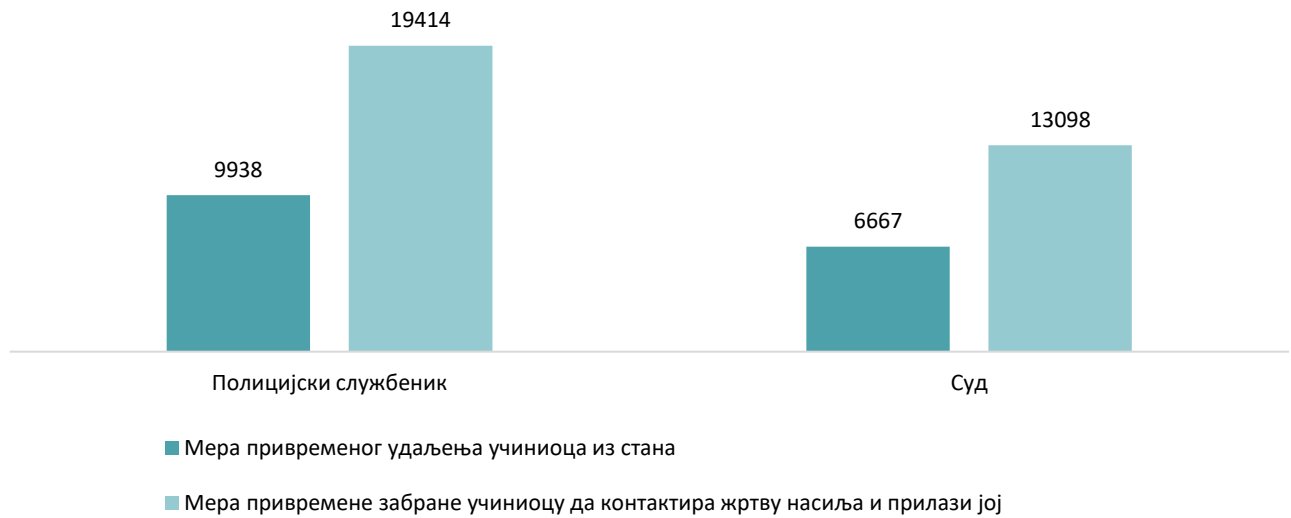
Графикон 3.16 – Изречене мере заштите од насиља у породици у ЦСР, 2018 - 2022.

- Издавање налога за исељење из породичног стана или куће без обзира на право својине/закупа непокретности
- Издавање налога за усељење у породични стан или кућу без обзира на право својине/закупа непокретности
- Забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености
- Забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице
- Забрана даљег узнемиравања члана породице

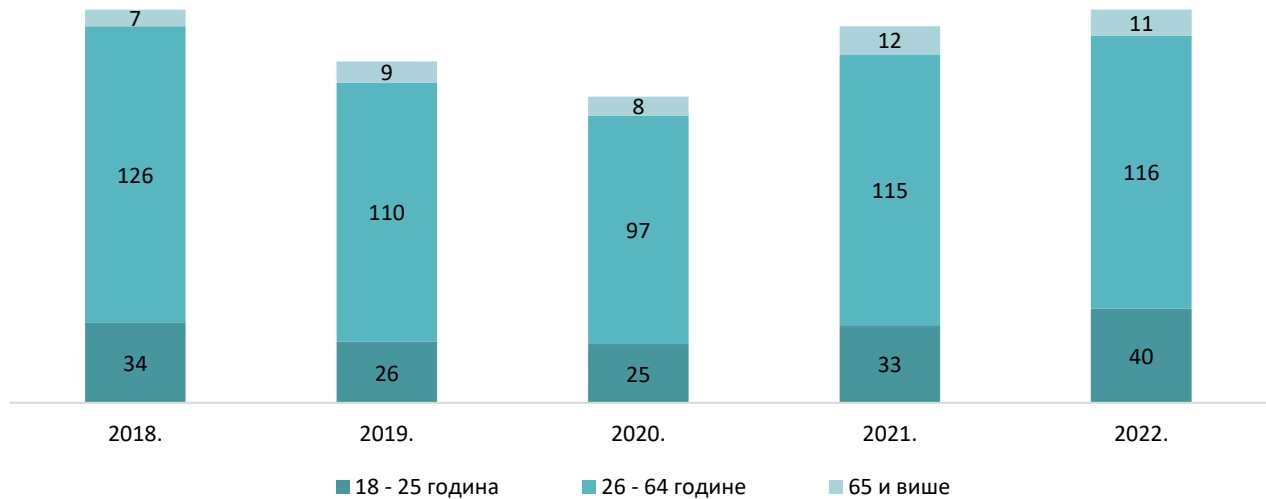
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3. 17 – Хитне мере изречене починиоцима насиља према врсти мере и службеном лицу које изриче меру, 2022.

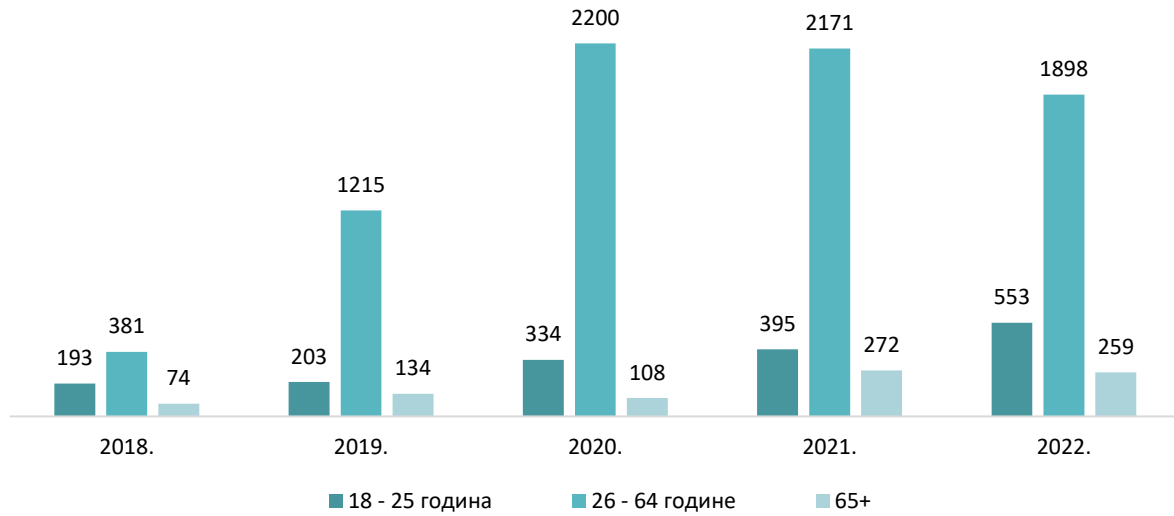
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.18 – Корисници услуге прихватишта за жртве насиља према старости, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 3.19 – Жене жртве насиља кориснице услуге СОС телефона према старости, 2018 – 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

4. ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Особе са инвалидитетом су корисници услуга социјалне заштите ако имају телесне, интелектуалне, сензорне или менталне тешкоће или тешкоће у комуникацији и када се услед друштвених и других препрека сусрећу са функционалним ограничењима у једној или више области живота²⁹.

Сагледавање положаја и потреба особа са инвалидитетом у систему социјалне заштите отежано је непостојањем општеприхваћене дефиниције, неуједначеним критеријумима у различитим системима и неадекватном евиденцијом као последицом ових недостатака.

Систем социјалне заштите особама за инвалидитетом обезбеђује различита права и услуге. На основу постојеће евиденције о особама са инвалидитетом унутар система социјалне заштите, извештајем ће бити приказане особе са инвалидитетом које **остварују следећа права и услуге:**

- додатак за туђу негу и помоћ, увећани додатак за туђу негу
- услуге смештаја (домски смештај, породични смештај, смештај у прихватилиште и предах)
- дневне услуге у заједници (дневни боравак, помоћ у кући, лични пратилац)
- услуге подршке за самосталан живот (становање уз подршку, персонална асистенција).

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице којем је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе³⁰.

Право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има лице за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа и лице које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа³¹.

Право на помоћ за оспособљавање за рад обухвата подршку у образовању и оспособљавању за рад и признаје се деци и младима са сметњама у развоју и одраслим особама са инвалидитетом које се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад, а то право не могу да остваре по другом правном основу³².

Према особама са инвалидитетом примењују се мере **старатељске заштите**³³ уколико су лишене пословне способности, а одлуку доноси орган старатељства, односно центар за социјални рад³⁴.

Продужење родитељског права се спроводи после пунолетства детета, ако дете због болести или сметњи у психо-физичком развоју није способно да се само стара о себи и заштити својих права и

²⁹ Члан 41. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³⁰ Члан 92. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³¹ Члан 91. и 92. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³² Члан 108. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³³ Члан 124. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

³⁴ Члан 125. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

интереса или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интерес³⁵.

Услуге социјалне заштите

Услуге домског смештаја пунолетним особама са инвалидитетом може пружати **установа социјалне заштите**, односно **пружалац услуга социјалне заштите** који је добио **лиценцу** за пружање тих услуга. Смештајем у дом се кориснику обезбеђује становање и задовољење основних животних потреба и здравствена заштита.

Породичним смештајем одраслим и старијим особама омогућава се одржавање или побољшање квалитета живота³⁶.

Дневне услуге у заједници су услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу:

- **Услуге дневног борава** доступне су одраслима са телесним инвалидитетом и интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом, надзором и подршком у одржању и развијању потенцијала, као одраслим и старим лицима којима је потребна дневна нега и надзор³⁷.
- **Услуга помоћи у кући** доступна је деци, одраслима и старијима, који имају ограничења физичких и психичких способности услед којих нису у стању да независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора, при чему је породична подршка недовољна или није расположива³⁸.

Услуге подршке за самосталан живот пружају се појединцу да би се његове могућности за задовољење основних потреба изједначиле с могућностима осталих чланова друштва:

- **Услуга становања уз подршку** дуготрајно је доступна особама са физичким инвалидитетом, интелектуалним или менталним тешкоћама, са навршених 15 година. Становањем уз подршку обезбеђује се одговарајући смештај, стручна помоћ и подршка за што потпуније осамостаљивање и укључивање корисника у заједницу³⁹.
- **Услуга персоналне асистенције** доступна је пунолетним лицима са инвалидитетом са процењеним I или II степеном подршке, која остварују право на увећани додатак за туђу негу и помоћ, имају способности за самостално доношење одлука, радно су ангажована или активно укључена у рад различитих удружења грађана, спортских друштава, политичких партија и других облика друштвеног ангажмана, односно укључене су у редовни или индивидуални образовни програм⁴⁰.

³⁵ Члан 123. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

³⁶ Члан 48. Закона о социјалној заштити („Сл. гласник РС“, бр. 24/2011)

³⁷ Члан 68. и 69. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

³⁸ Члан 73. и 74. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

³⁹ Члан 89. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁴⁰ Члан 99. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

Преглед најважнијих запажања:

- У 2022. години на евиденцији ЦСР било је укупно 65.805 пунолетних корисника са инвалидитетом, што је 6,2% више него 2021. године. Удео особа са инвалидитетом у укупном броју корисника на евиденцији ЦСР у 2022. години је 12,5%. (Графикон 4.1).
- У старосној структури пунолетних корисника са инвалидитетом на евиденцији ЦСР одрасли чине 48,7%. Удео старијих корисника са инвалидитетом је 43,5%, а најмањи је удео младих са 7,9%. У полној структури већи је удео корисника мушког пола код младих и одраслих корисника, док је у категорији старијих значајно више жена са инвалидитетом са уделом од 61,3% (Графикон 4.2).
- Дистрибуција различитих врста инвалидитета одржава се током вишегодишњег периода. Према врсти инвалидитета на евиденцији ЦСР у 2022. години доминирају корисници са телесним инвалидитетом са 48%, док је најмањи удео корисника са сензорним 5,3% и первазивним сметњама 1,1% (Графикон 4.3).
- У 2022. години 11.346 пунолетних корисника са инвалидитетом је користило право на основни додатак за помоћ и негу другог лица, што је на нивоу претходне године. Посматрано у односу на старосну структуру највећи број корисника припада категорији одраслих са уделом од 46,4% у укупном броју, затим старијих 42,7%, док је младих корисника 10,9%. У протеклих пет година је присутан тренд смањења броја старијих корисника основног додатка за туђу негу за 20,1% (Графикон 4.4).
- Увећани додатак за помоћ и негу другог лица у 2022. години је користило 34.112 пунолетних корисника, што је за 12% више него претходне године (Графикон 4.5).
- Услуга домског смештаја доминира у односу на остале услуге смештаја које закон обезбеђује за ову циљну групу. Према подацима установа за смештај, на дан 31.12.2022. услуге домског смештаја је користило укупно 16.882 пунолетних особа са инвалидитетом, од чега је 70,4% смештено у установе за одрасле и старије, 23,4% у установе специјализоване за смештај одраслих са инвалидитетом, а 5,7% у установе за смештај деце и младих (Графикон 4.6).
- У популацији пунолетних корисника са инвалидитетом на домском смештају, на дан 31.12.2021. године доминирају корисници са менталним тешкоћама са 24,3%, за разлику од структуре корисника евидентираних у ЦСР где доминирају корисници са телесним инвалидитетом (Графикон 4.7).
- У току 2022. године окончано је 893 поступка за лишавање пословне способности, од којих је 85,6% потпуно лишено пословне способности, а 14,4% делимично лишено пословне способности (Графикон 4.8). И код потпуног и код делимичног лишавања доминирају одрасли корисници са 55,2% и 65,1%, респективно (Графикон 4.9).
- Укупан број пунолетних корисника под старатељством у 2022. години износио је

13.271⁴¹. Од укупног броја, 46,7% корисника је на домском смештају, 37,8% у сродничким породицама или сопственим породицама, а 2,6% у сродничким хранитељским породицама (Графикон 4.10).

- Број пунолетних особа са инвалидитетом који су користили услуге дневног боравка за децу, младе одрасле и старије са инвалидитетом⁴² у 2022. години је 1.403 и у односу на 2018. годину повећан је за 13,9%. Међу корисницима доминирају одрасли са 70,5% (Графикон 4.11).
- Услугу помоћи у кући⁴³ у 2022. години користило је 12.271 пунолетних са инвалидитетом. У старосној структури доминирају старији корисници са 88,1%, затим одрасли корисници са 11,4%, док је удео младих износи само 0,4% (Графикон 4.12). У односу на 2021. годину, број корисника са инвалидитетом услуге помоћ у кући, смањен је за 12,7%.
- Настављен је тренд повећања броја корисника услуге персоналног асистента⁴⁴ и у 2022. години услугу је користило 375 пунолетних корисника. Број корисника у односу на 2021. годину повећан је за 26,7% (Графикон 4.13). У старосној структури доминирају одрасли корисници са 77,6%, затим старији са 11,7% и млади са 10,7%.
- У 2022. години је настављен тренд смањења пунолетних корисника услуге становање уз подршку⁴⁵. Укупно 21 пунолетна особа са инвалидитетом је услугу користила у 2022. години, што је за 54,4% мање у односу на 2018. годину. Услугу доминантно користе одрасли корисници са уделом од 95,2% (Графикон 4.14).

⁴¹ Институт старатељства може да се примењује према корисницима који су лишени пословне способности, као и према онима који нису лишени пословне способности.

⁴² Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2022. години 69 пружалаца услуге дневни боравак за децу, младе, одрасле и старије са инвалидитетом је поседовао лиценцу.

⁴³ Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2022. години 135 пружалац услуге помоћ у кући је поседовао лиценцу.

⁴⁴ Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2022. години 21 пружалац услуге персонална асистенција је поседовао лиценцу.

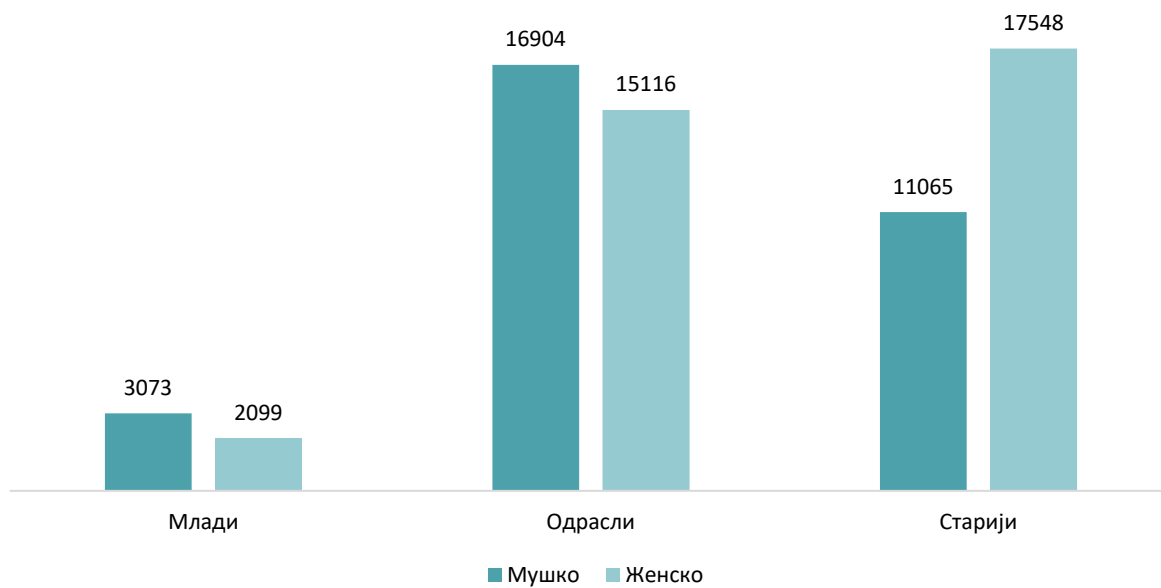
⁴⁵ Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2022. години четири пружалаца услуге становање уз подршку за особе са инвалидитетом је имало лиценцу за рад.

Графикон 4.1 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР, 2018 – 2022.

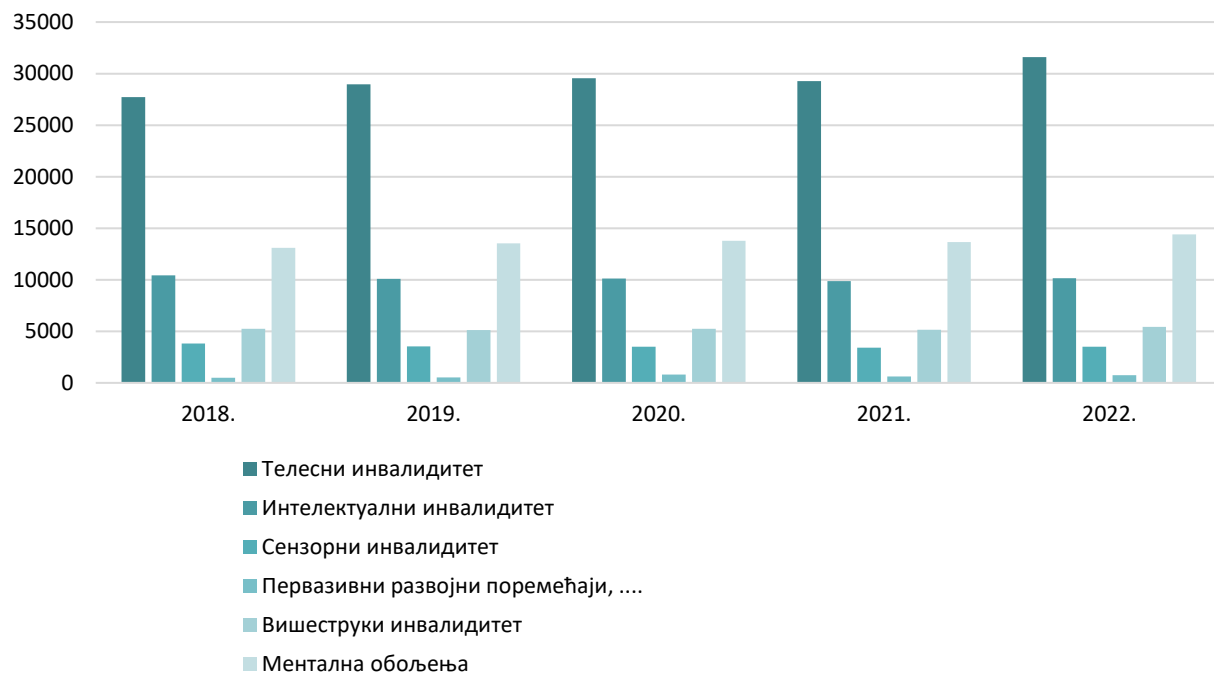
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.2 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2022.

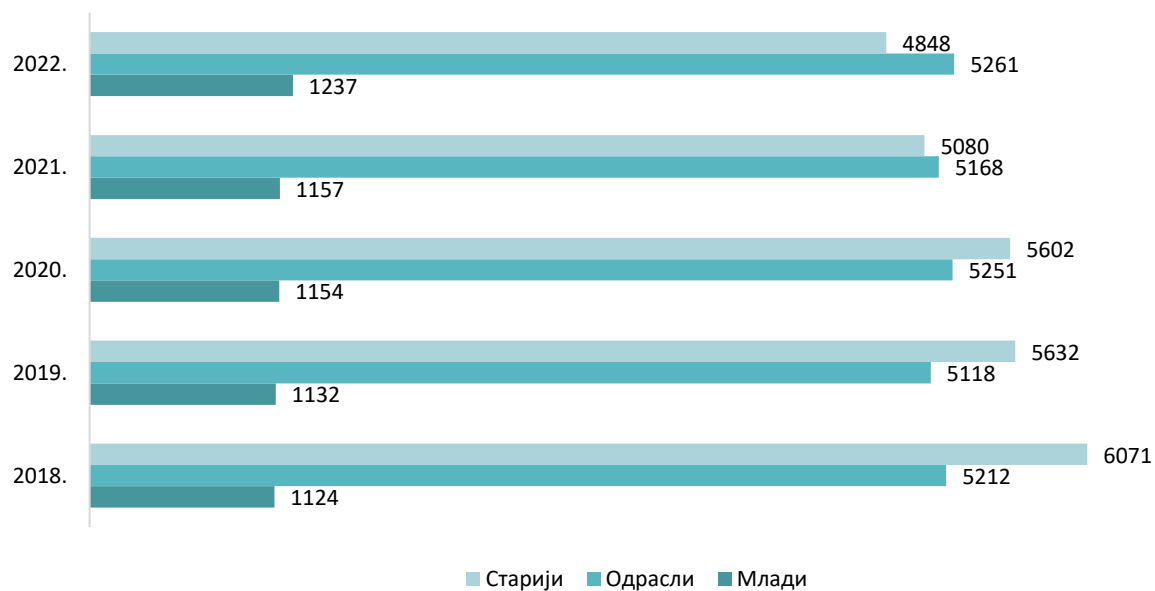
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 4.3 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према врсти инвалидитета, 2018 - 2022.

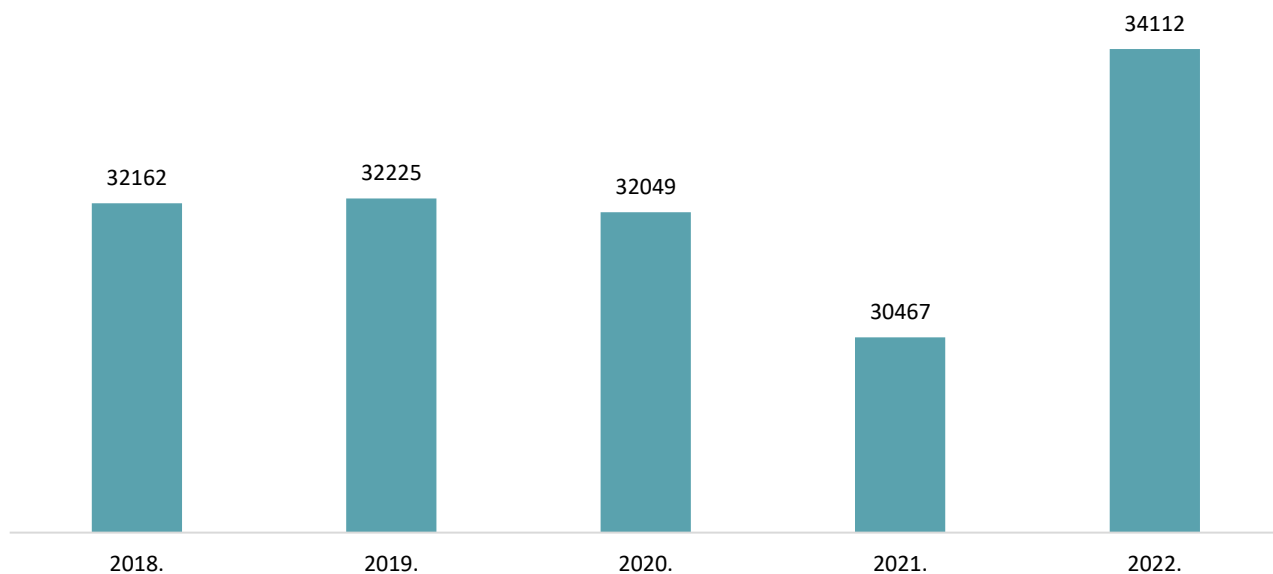
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.4 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници основног додатка за помоћ и негу другог лица према старости, 2018 - 2022.

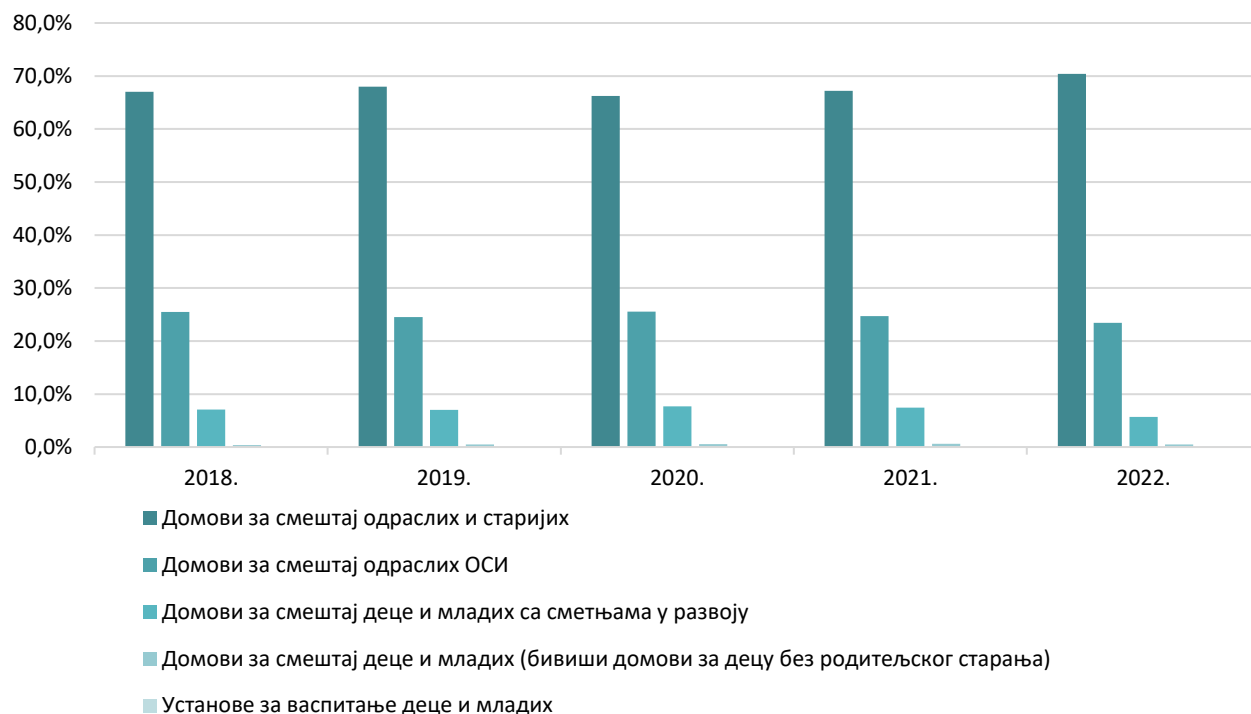
Извор: МРЗБСП

Графикон 4.5 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници увећаног додатка за помоћ и негу другог лица према старости, 2018 - 2022.

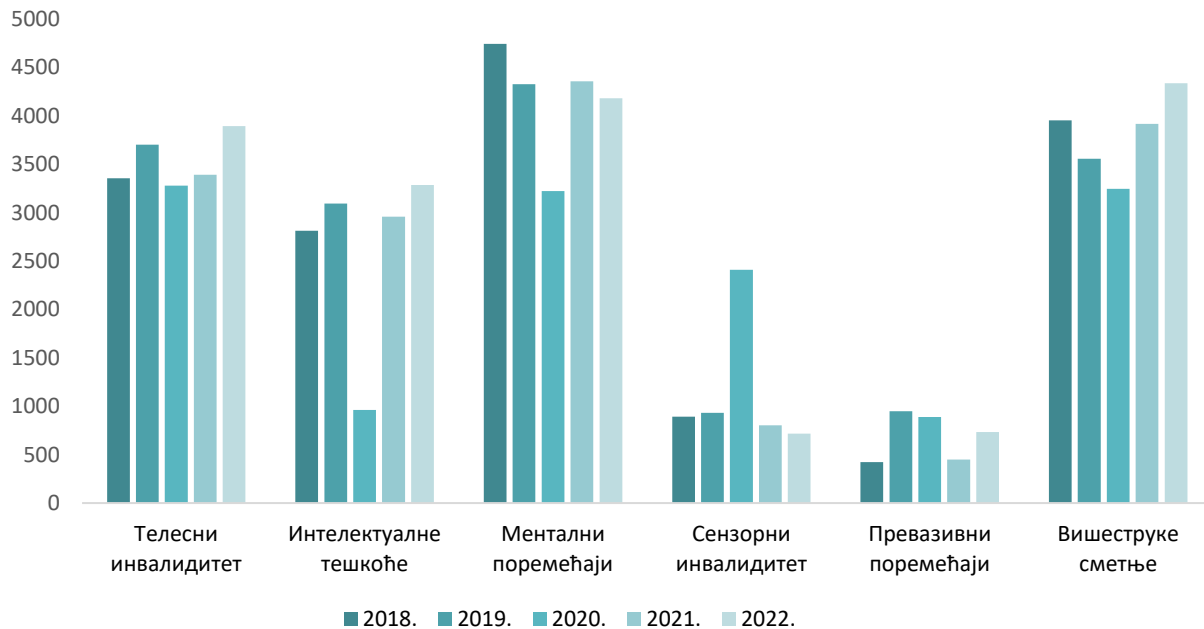
Извор: МРЗБСП

Графикон 4.6 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја према врсти установе за смештај, 2018 - 2022. (%)

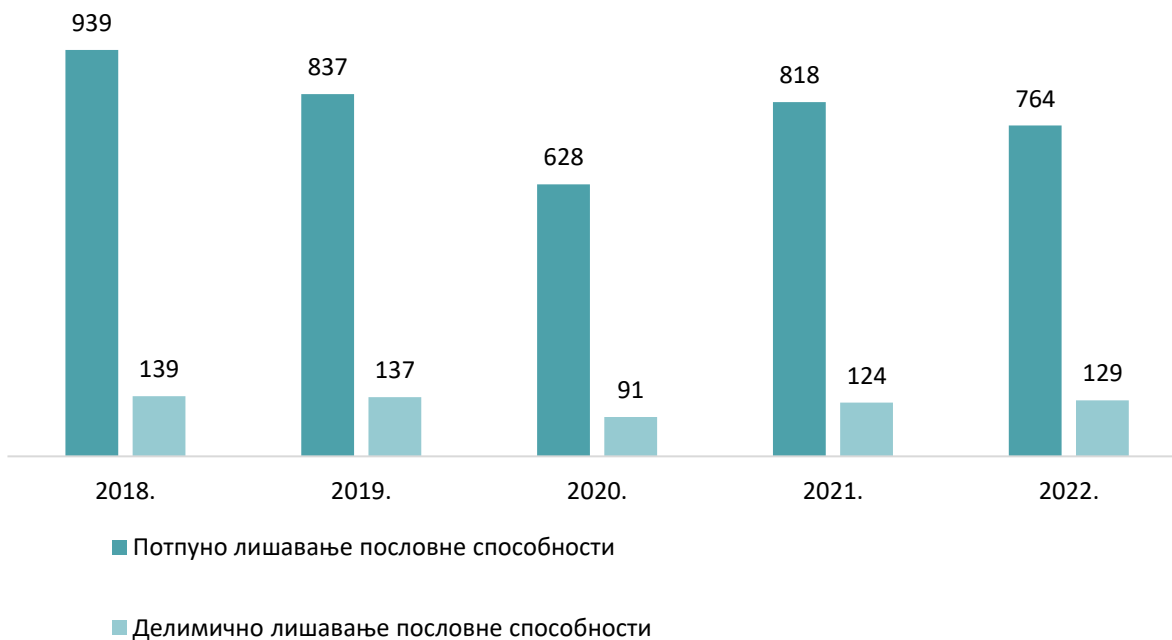
Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

Графикон 4.7 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја према врсти инвалидитета, 2018 - 2022.

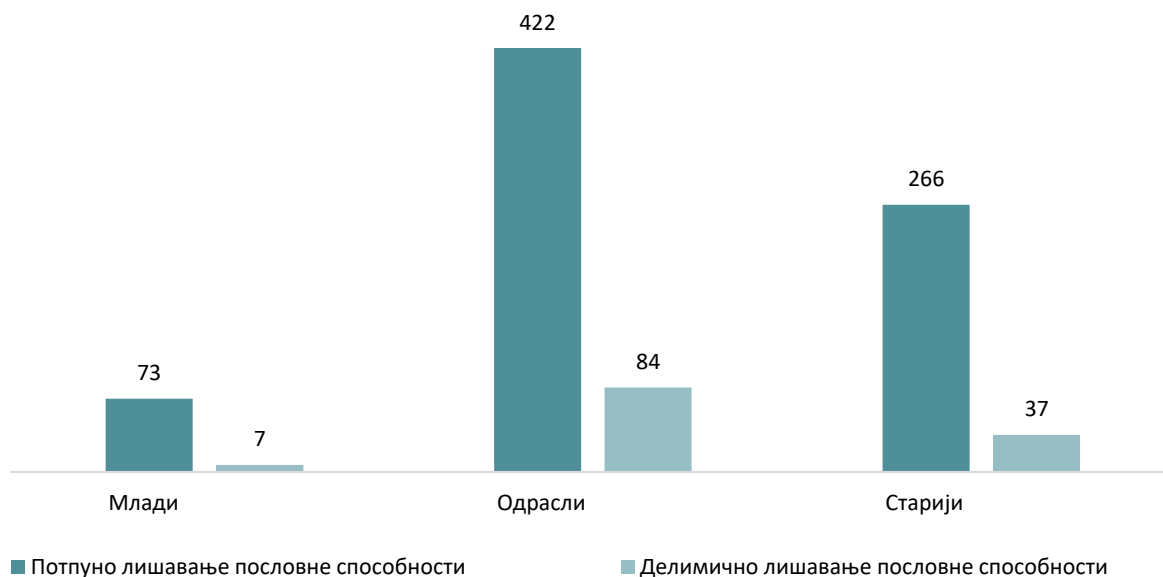
Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

Графикон 4.8 – Пунолетне особе које су у току године лишене пословне способности, 2018 – 2022.

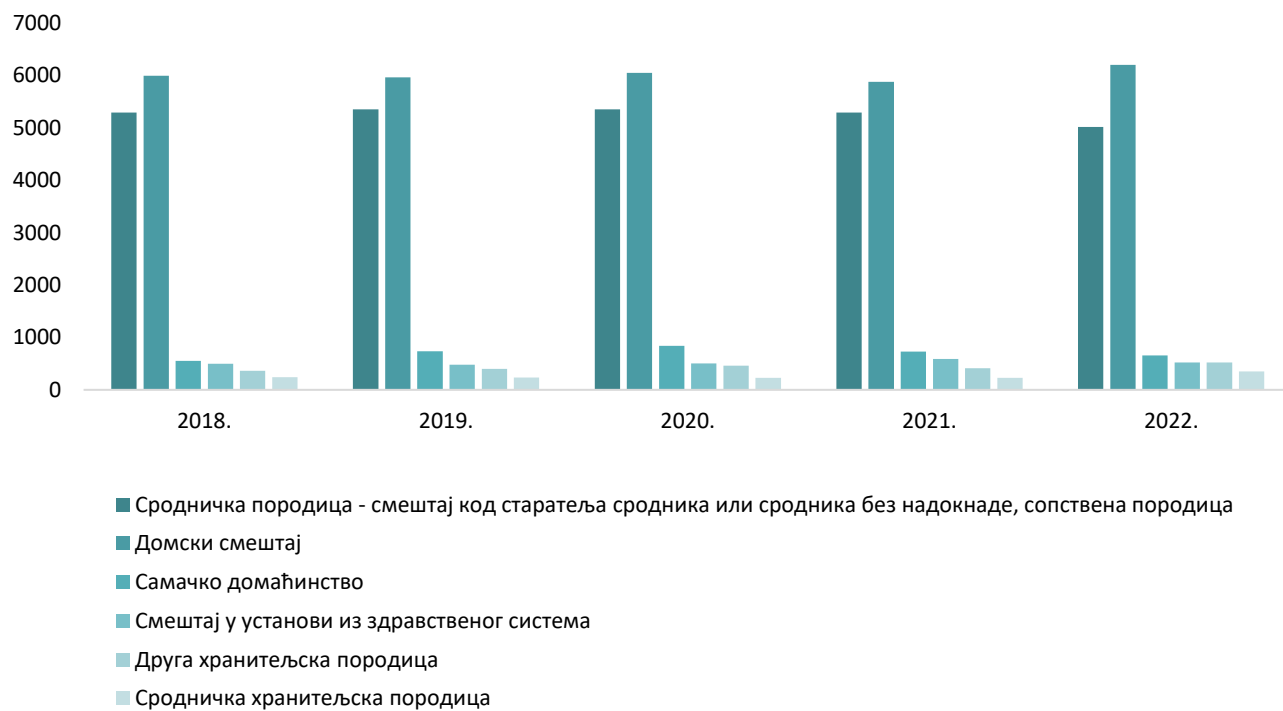
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.9 – Пунолетне особе које су у току године лишене пословне способности према старости, 2022.

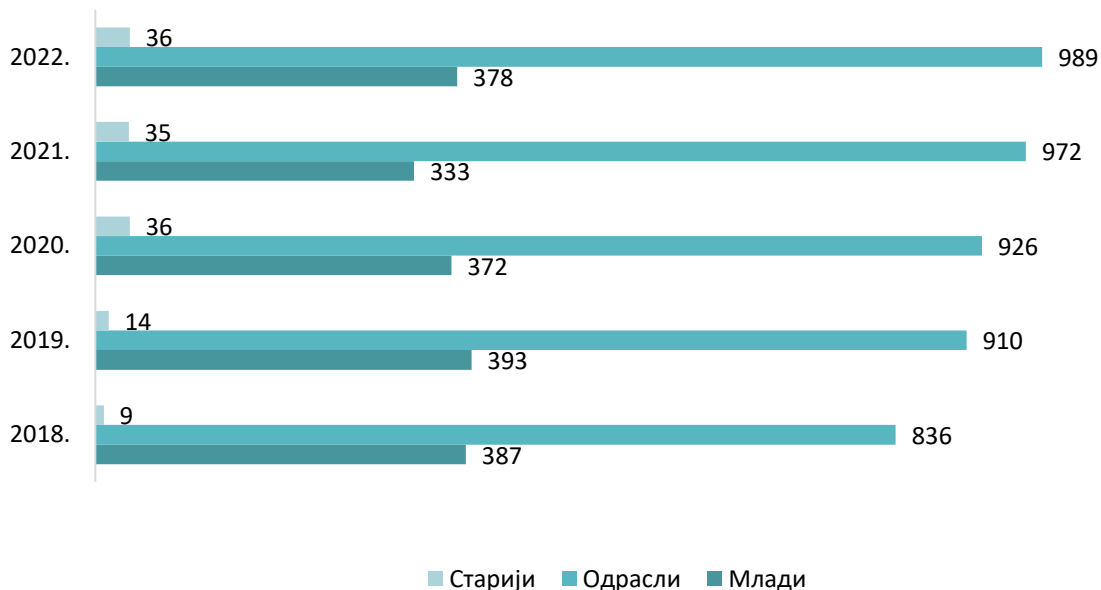
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.10 – Пунолетни корисници под старатељством према врсти смештаја, 2018 – 2022.

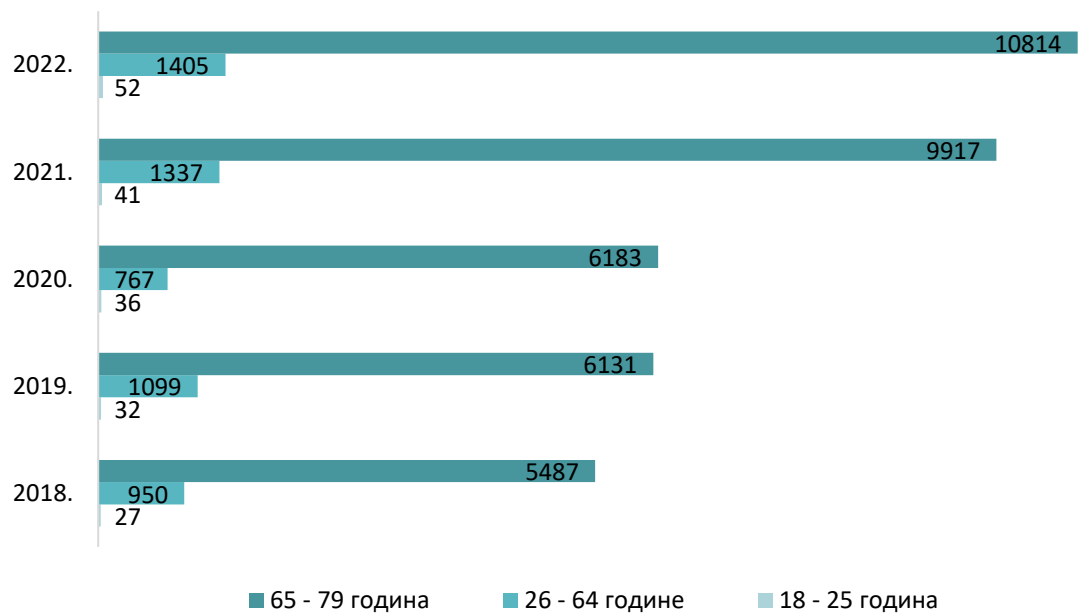
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.11 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге дневни боравак према старости, 2018 – 2022.

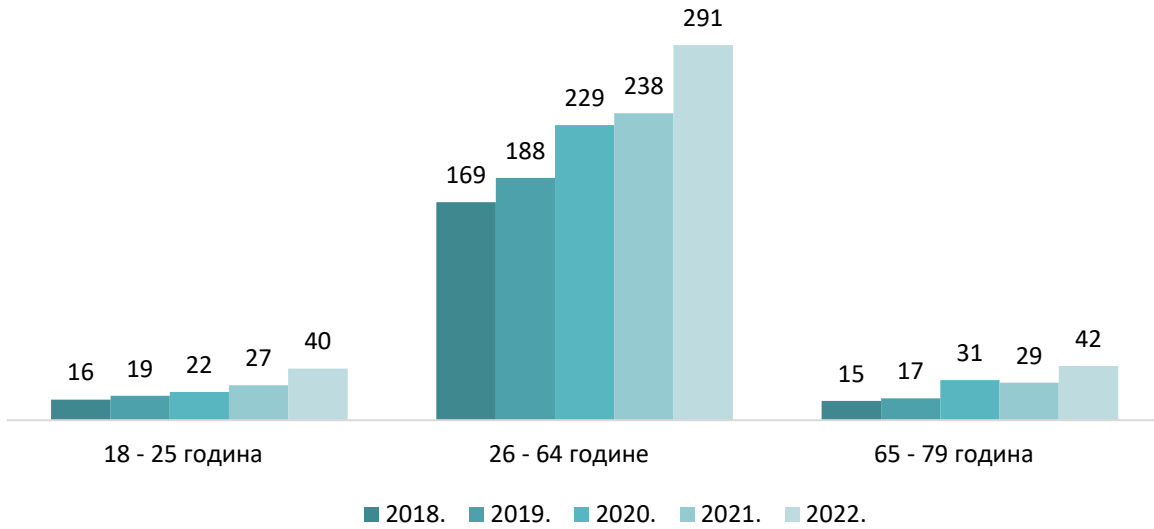
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.12 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге помоћи у кући према старости, 2018 – 2022.

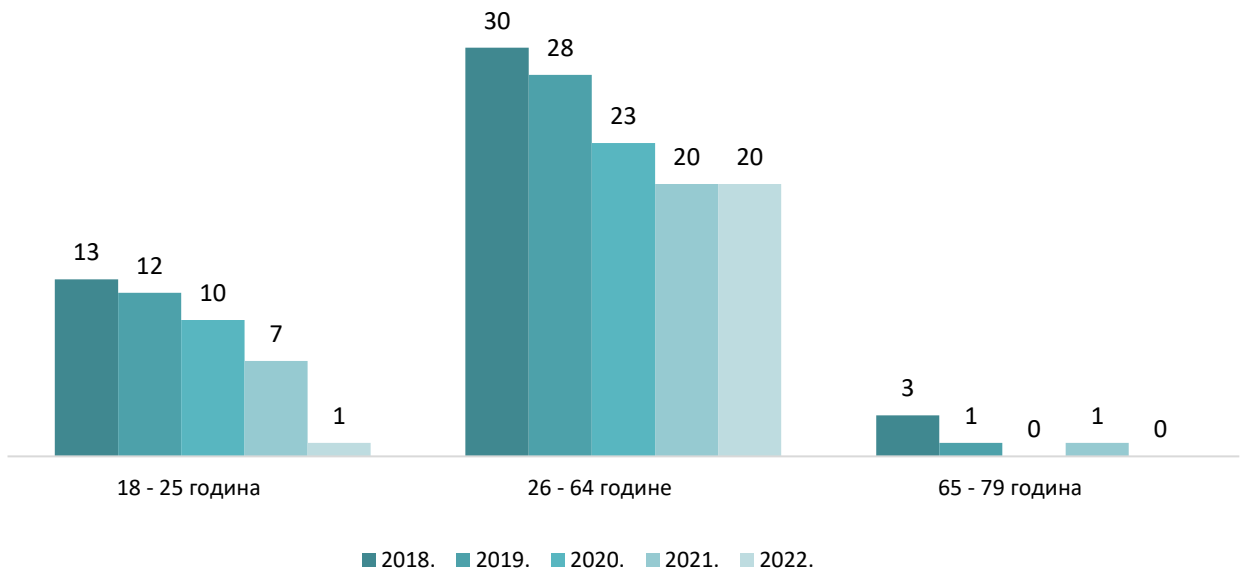
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.13 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге персоналне асистенције према старости, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.14 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге становање уз подршку према старости, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

5. КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА

Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања су пунолетне особе угрожене ризицима услед старости, породичних и животних околности којима је неопходна друштвена помоћ и подршка: млади у процесу осамостаљивања, особе које се суочавају са тешкоћама услед зависности од алкохола и дрога, бескућници, страни држављани и лица без држављанства у потреби за социјалном заштитом, односно старији од 65 година који услед неког од ових разлога имају потребе за домским смештајем.

Систем социјалне заштите обезбеђује следећи различити права, мера и услуга намењених овој категорији пунолетних корисника:

Услуга смештаја обезбеђује се смештајем корисника у:

- 1) сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (породични смештај);
- 2) дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице (домски смештај)
- 3) прихватилиште;
- 4) друге врсте смештаја, у складу са законом⁴⁶.

*Услуге **домског смештаја** може пружати установа социјалне заштите, односно пружалац услуга социјалне заштите који је добио лиценцу за пружање услуга. Услуге домског смештаја пружају се младим, одраслим и старијим лицима која услед ограничених способности не могу да живе самостално, без целодневне подршке, неге или надзора⁴⁷.*

***Породичним смештајем** се младима привремено, до завршетка редовног школовања односно навршене 26. године живота обезбеђује нега, заштита и услови за оптималан развој у породичном окружењу, док се одраслим и старијим особама омогућава одржавање или побољшање квалитета живота⁴⁸.*

***Услуга смештаја у прихватилиште** за младе, одрасле и старије усмерена је на успостављање осећања сигурности као основе за даљи напредак и оснаживање корисника, ради подизања њихове способности за безбедан живот и укључивање у заједницу⁴⁹. Услуге смештаја у прихватилиште пружају се најдуже до шест месеци.⁵⁰*

***Дневне услуге у заједници** су услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу:*

- **Услуга помоћ у кући** доступна је младима, одраслима и старијима који имају ограничене физичких и психичких способности услед којих нису у стању да

⁴⁶ Члан 47. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁴⁷ Члан 23. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁴⁸ Члан 48. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁴⁹ Члан 26. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁵⁰ Члан 25. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора, при чему је породична подршка недовољна или није расположива⁵¹.

У групи услуга подршке за самосталан живот ова категорија корисника користи услуге становања уз подршку. Услуга становања уз подршку доступна је најдуже две године: лицима узраста између 15 и 26 године које по престанку смештаја у установи социјалне заштите не могу или не желе да се врате у биолошку или сродничку породицу, нити су у могућности да започну самосталан живот; немају могућности да и даље живе у биолошким или сродничким породицама, као алтернатива смештају ради оспособљавања за самосталан живот и лицима леченим од зависности од алкохола или психо-активних супстанци, старијим од 18 година⁵².

Преглед најважнијих запажања:

- На дан 31.12.2022. године укупан број корисника на смештају у установама социјалне заштите износио је 22.032, а удео пунолетних корисника износи 97,4%, односно 21.457. Настављен је тренд раста броја пунолетних корисника смештаја који је у десетогодишњем периоду повећан за 59,1%. Удео старијих корисника је 70,3%, одраслих 27,4%, а младих 2,3% (Графикон 5.1).
- Највише пунолетних корисника континуирано користи услуге смештаја за одрасле и старије, а њихов број је у петогодишњем периоду повећан за 11,2%. На смештају у установама за смештај особа са инвалидитетом као и у установама за смештај деце и младих број пунолетних се одржава се на петогодишњем нивоу (Графикон 5.2). Пад броја корисника током 2020. године, последица је мера рестриктивног пријема корисника у установе социјалне заштите током пандемије корона вируса (Графикон 5.2).
- Од укупног броја смештених у установама за одрасле и старије 8.043 корисника смештено је у јавном, а 8.108 у општем сектору⁵³. У односу на 2018. годину број корисника у јавном сектору смањен је за 4,%, док је у општем сектору повећан за 31,8%. У 2022. години доминирају корисници преко 80 година са 43,4% у јавном и 57,8% у општем сектору (Графикон 5.3). У полној структури у оба сектора у 2022. години доминирају жене са 62,2% у јавном и 72% у општем сектору (Графикон 5.4).
- Доминантан разлог смештаја у установама за одрасле и старије у 2022. години је одсуство адекватног породичног старања, односно породичне подршке или помоћи са уделом од 39,9% у јавном и 49,5% у општем сектору. Материјално угрожени корисници смештају се већином у домове из јавног сектора (са уделом од 10,1% у односу на остале разлоге), за разлику од општег сектора где је материјална угроженост корисника разлог

⁵¹ Члан 73. и 74. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

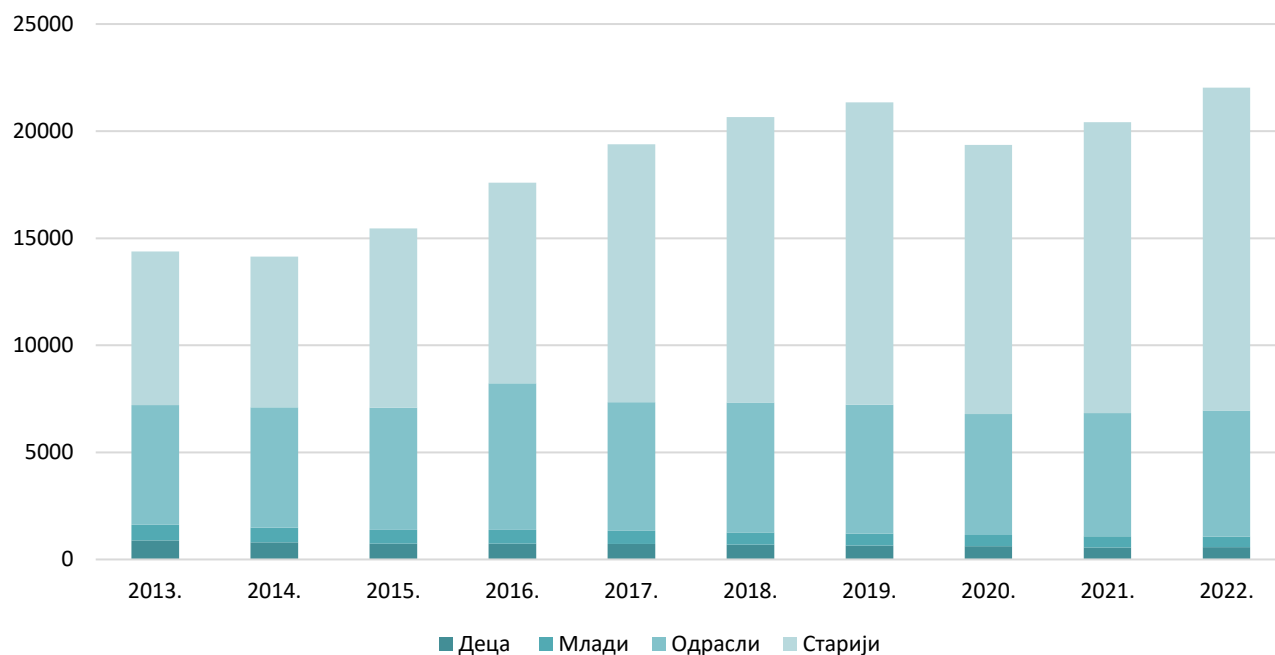
⁵² Члан 89. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁵³ Сектор је класификован на две групе, јавни и општи. Јавни сектор подразумева пружаоце чије је оснивач република, покрајина и јединица локалне самоуправе, а општи сектор све остале осниваче.

смештаја у само 0,4% случајева (Графикон 5.5).

- Услугу Становање уз подршку за младе који се осамостаљују током 2022. године користило је свега 2 корисника⁵⁴.
- Укупан број пунолетних корисника без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања који су користили услугу прихватилишта за одрасле и старије у 2022. години је 474, што је смањење од 19,7% у односу на 2021. годину (Графикон 5.6). У полној структури доминирају мушкарци са 64,8%.
- Услугу помоћ у кући је у 2022. години користило укупно 16.347 пунолетних корисника, што је на нивоу 2021. године (Графикон 5.7). 75,1% корисника чине особе са инвалидитетом, а 24,9% корисници којима је потребна додатна подршка у активностима дневног живота, неге и надзора, јер им породична подршка није довољна или није расположива.

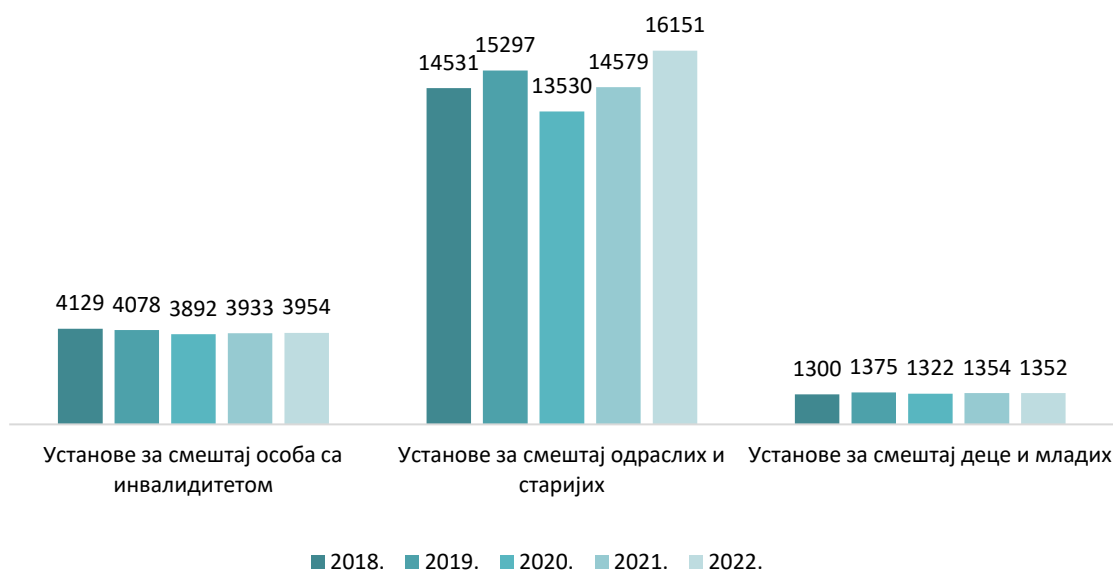
Графикон 5.1 – Корисници на смештају у установама социјалне заштите, 2013 - 2022.

Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

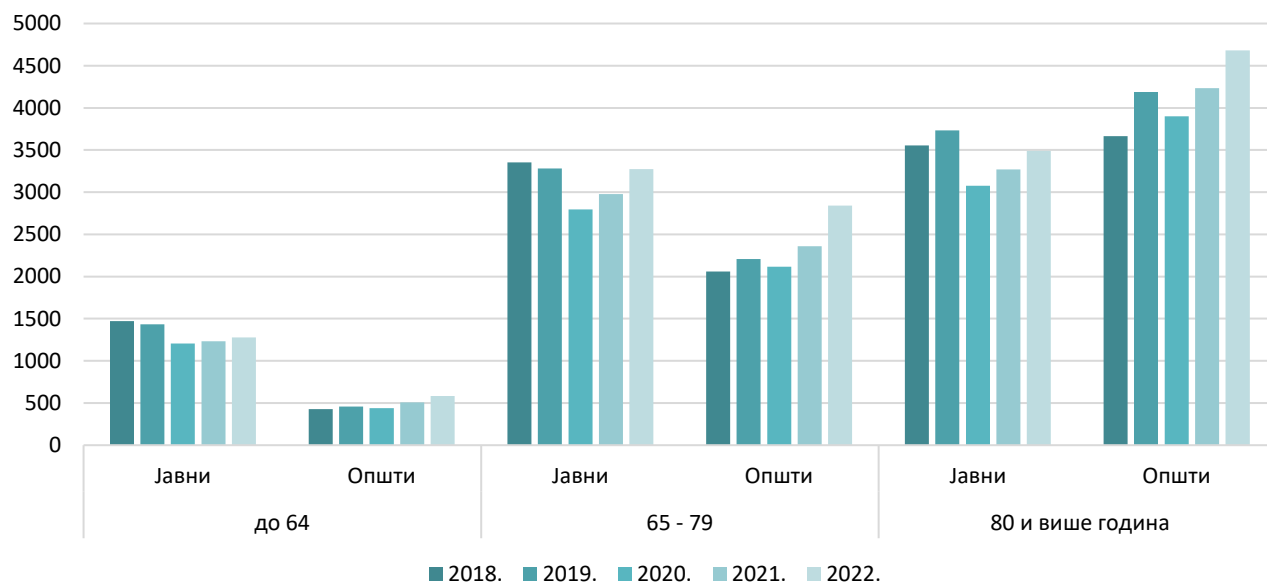
⁵⁴ Динамика лицензирања пружалаца услуге Становање уз подршку је у односу на остале групе услуга је најспорија и једина бележи смањење броја пружалаца.

Графикон 5.2 – Пунолетни корисници на смештају у установама социјалне заштите, 2018 - 2022.

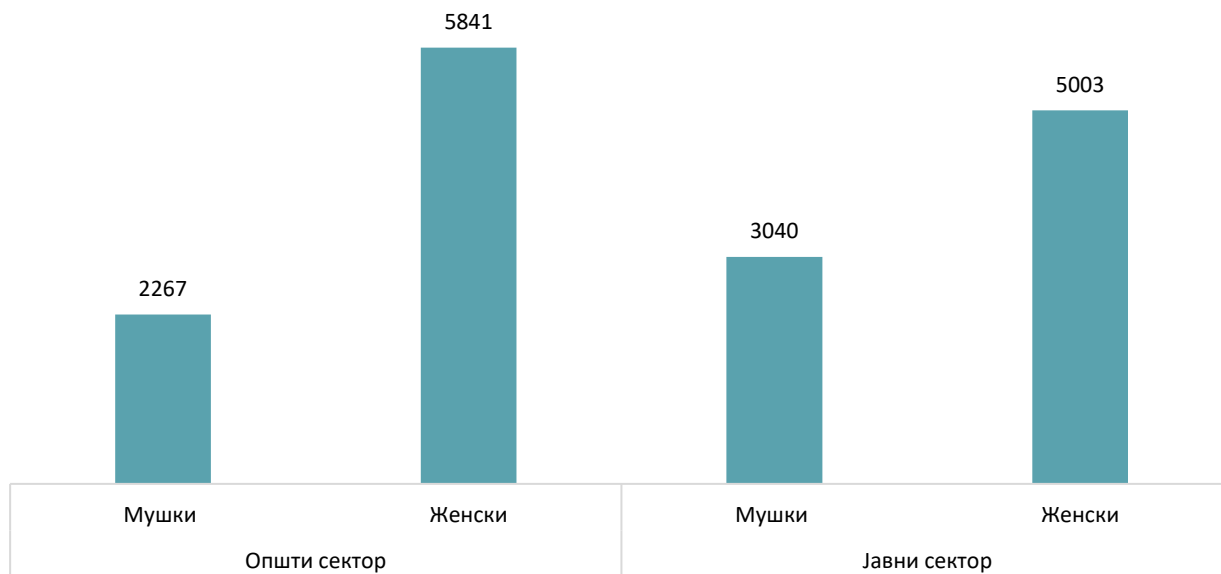
Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

Графикон 5.3 – Одрасли и старији без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања на смештају у установама за старије према старости, 2018- 2022.

Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и општег сектора

Графикон 5.4 – Одрасли и старији без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања на смештају у установама за старије према полу, 2022.

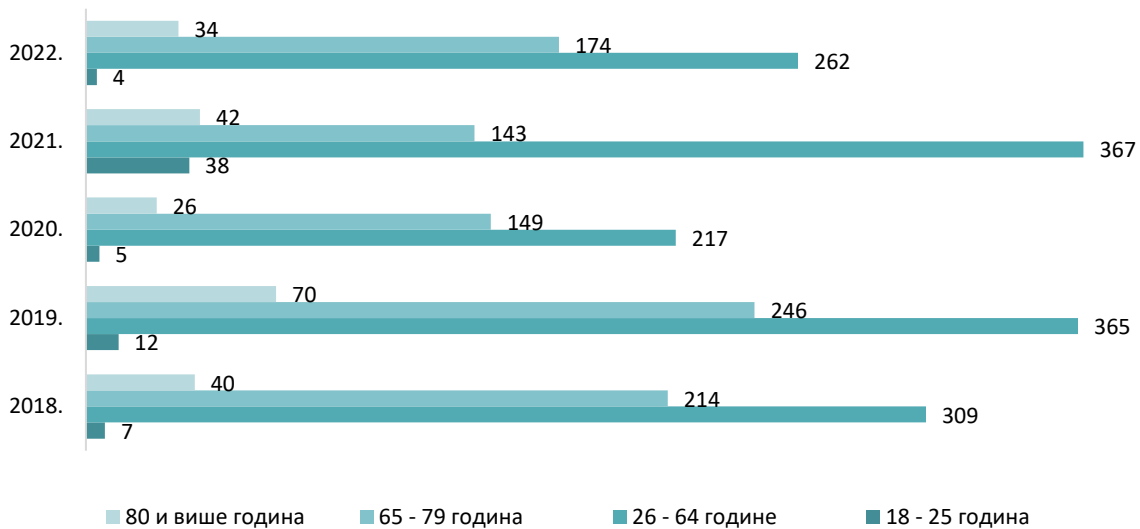
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и општег сектора

Графикон 5.5 – Корисници без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према породичном статусу пре смештаја у дом, 31.12.2022. (%)

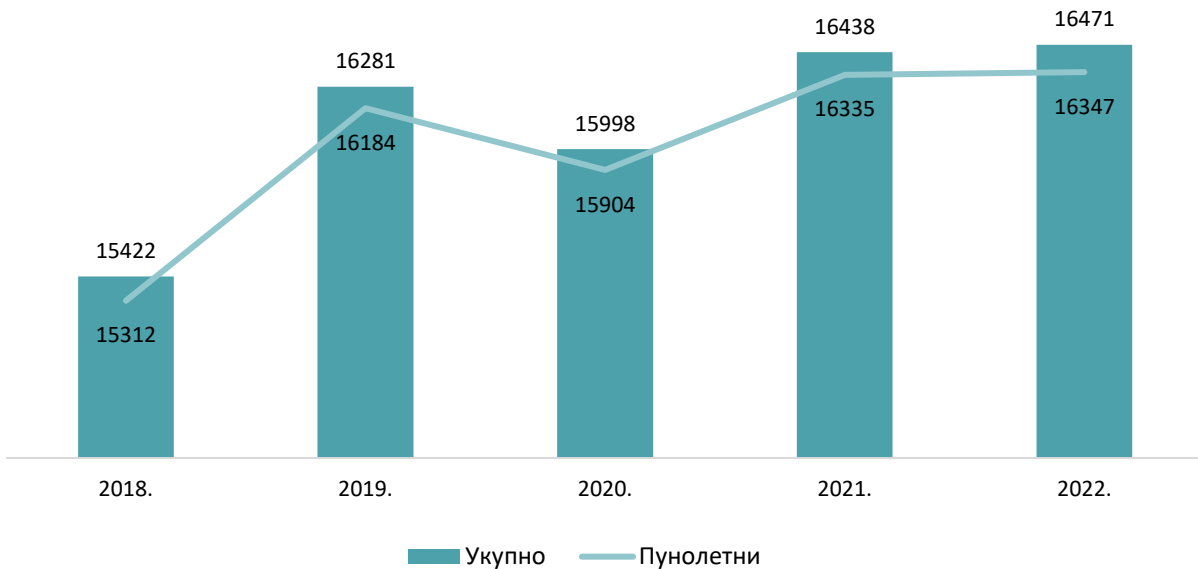
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и општег сектора

Графикон 5.6 – Пунолетни корисници услуге прихватилиште за одрасле и старије, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 5.7 – Пунолетне особе без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања корисници услуге помоћ у кући, 2018 - 2022.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

6. МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ

Корисник права или услуга социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота или нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Право на новчану социјалну помоћ

Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног Законом о социјалној заштити⁵⁵.

Породицом, у смислу остваривања права на новчану социјалну помоћ, сматрају се супружници и ванбрачни партнери, деца и сродници у правој линији без обзира на степен сродства, као и сродници у побочној линији до другог степена сродства под условом да живе у заједничком домаћинству, а чланом породице сматра се и дете које не живи у породици, а налази се на школовању - до краја рока прописаног за школовање, а најкасније до навршене 26. године живота, и супружник без обзира где фактички живи. Чланом породице не сматра се извршилац насиља у породици, односно његови приходи и имовина не утичу на право жртава насиља у породици да остваре новчану социјалну помоћ, ако испуњавају друге услове прописане овим законом.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица под условом да⁵⁶:

- 1) нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара,*
- 2) појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекло период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;*
- 3) појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;*
- 4) појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању.*

Право на новчану социјалну помоћ може остварити и појединац који није способан за рад, односно породица чији сви чланови нису способни за рад, ако поред стамбеног простора који одговара потребама породице имају земљиште у површини до једног хектара.

⁵⁵ Члан 81. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁶ Члан 82. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

Изузетно, право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица који не испуњава услове из става 1 тачка 1) и става 2 овог члана ако центру за социјални рад да сагласност за упис хипотеке на своје непокретности ради обезбеђења намирења потраживања у висини валоризованог износа исплаћене новчане социјалне помоћи.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити радно способан појединац, односно члан породице⁵⁷:

1) ако се налази на школовању или оспособљавању за рад у смислу овог закона или се води на евиденцији незапослених лица;

2) ако није одбио понуђено запослење, радно ангажовање на привременим, повременим или сезонским пословима, стручно оспособљавање, преквалификацију, доквалификацију или основно образовање;

3) ако му радни однос није престао његовом вољом, његовом сагласношћу или његовом кривицом, због дисциплинске или кривичне одговорности, осим ако је од престанка радног односа протекло годину дана или ако је по престанку радног односа наступила неспособност за рад;

4) ако се сам стара о свом детету са сметњама у развоју тако да не може да буде радно ангажован.

Ако породица не испуњава услове за остваривање права на новчану социјалну помоћ због тога што њен члан не испуњава услове из става 1. овог члана, право на новчану социјалну помоћ признаје се само њеном члану који није способан за рад, под условима утврђеним овим законом.

Право на увећану новчану социјалну помоћ остварује: појединац који није способан за рад, односно породица чији су сви чланови нису способни за рад и једнородитељска породица.

Износ новчане социјалне помоћи одређује се према скали⁵⁸. Породица која има више од шест чланова има право на новчану социјалну помоћ за шест чланова⁵⁹. Увећана новчана социјална помоћ утврђује се тако што се припадајући износ новчане социјалне помоћи за појединца, односно породицу увећава за 20%⁶⁰.

Једнократна помоћ је помоћ која се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај, а које нема средстава да обезбеди одећу, обућу и трошкове превоза неопходне за реализацију смештаја. Једнократна помоћ може бити новчана или у натури⁶¹. Ближе услове и начин остваривања и висину једнократне помоћи прописује јединица локалне самоуправе.⁶²

⁵⁷ Члан 83. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁸ 1) за појединца, односно носиоца права у породици - у висини основице 1; 2) за сваку наредну одраслу особу у породици - од висине основице 0,5; 3) за дете до 18 година - од висине основице 0,3.

⁵⁹ Члан 88. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁶⁰ Члан 90. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

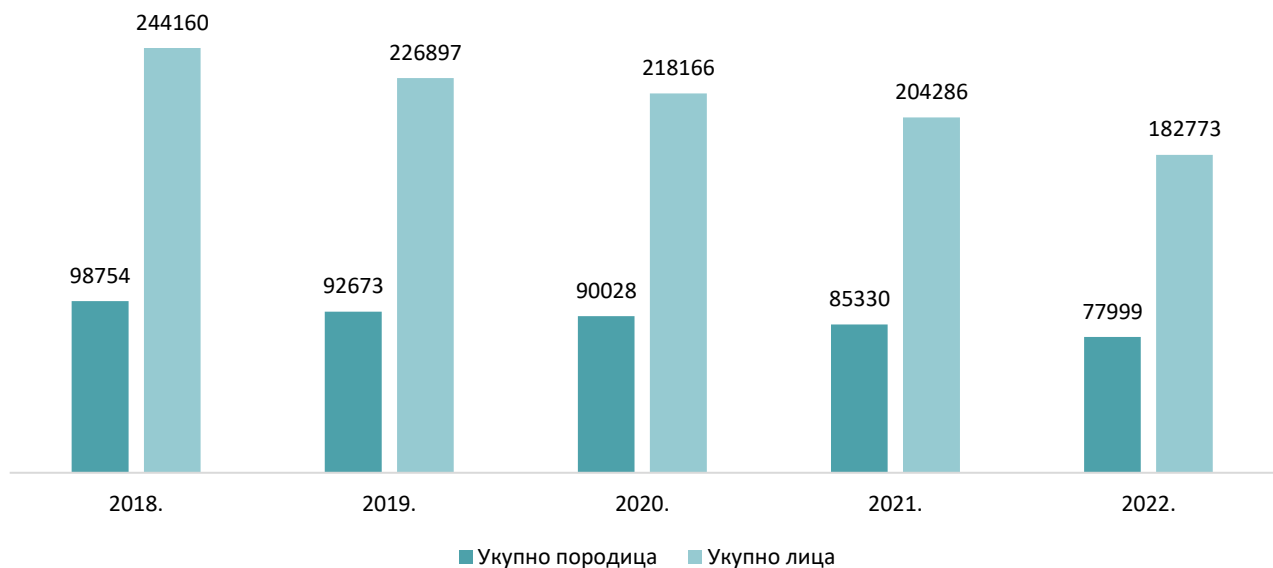
⁶¹ Члан 110. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁶² Закон о социјалној заштити, члан 110.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2022. години право на новчану социјалну помоћ користило је укупно 182.773 корисника, односно 77.999 породица (Графикон 6.1). У 2022. години наставља се тренд смањења броја корисника НСП, па је број корисника НСП у 2022. години за 10,5% мањи него у 2021. години.
- Од укупног броја корисника НСП у 2021. години⁶³, пунолетни корисници чине 64,2%. У старосној структури пунолетних доминирају одрасли корисници са 73,9%, удео младих је 13,7%, а старијих 12,4% (Графикон 6.2).
- У структури породица корисника НСП према броју чланова у 2021. години⁶⁴ доминирају једночлане породице са уделом од 43,3%, а потом двочлане породице са 20,1% (Графикон 6.3).
- У 2022. години ЦСР је донео 160.115 решења којима се признаје право на једнократну новчану помоћ, што је за 3,7% мање у односу на 2021. годину (Графикон 6.4).

Графикон 6.1 – Породице које остварују право на НСП и број лица у породицама, 2018 – 2022.

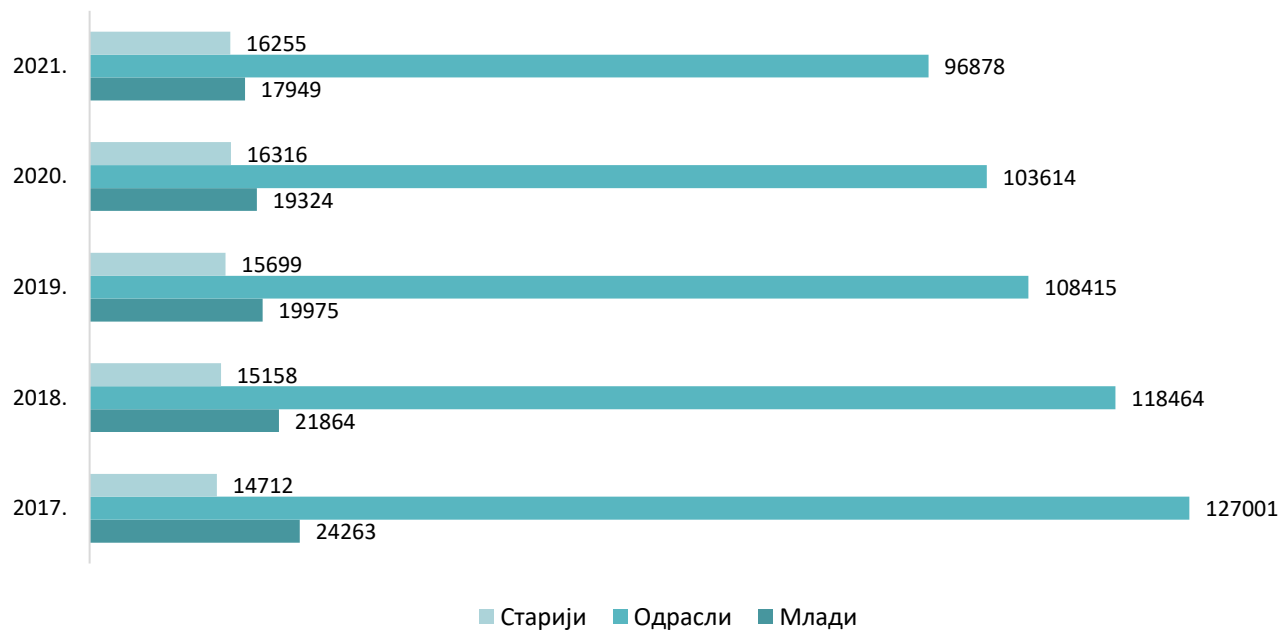

Извор података: РЗС, ДевИнфо база

⁶³ У тренутку израде извештаја РЗСЗ не располаже подацима за 2022. годину

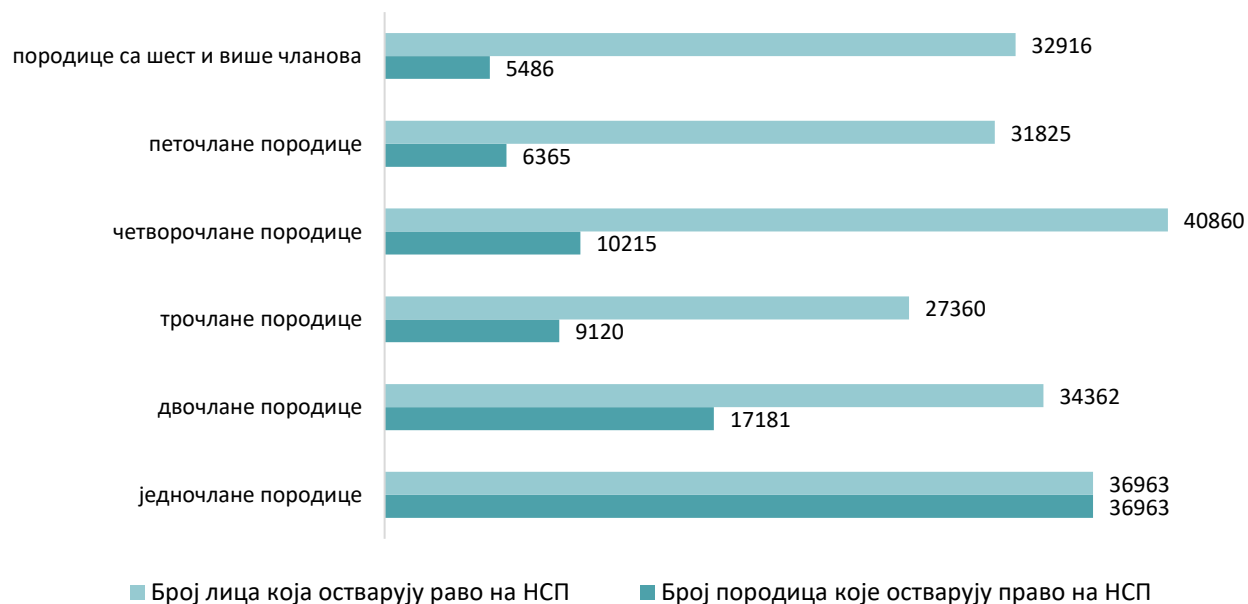
⁶⁴ У тренутку израде извештаја РЗСЗ не располаже подацима за 2022. годину

Графикон 6.2 – Пунолетни корисници НСП према старости, 2017 - 2021.

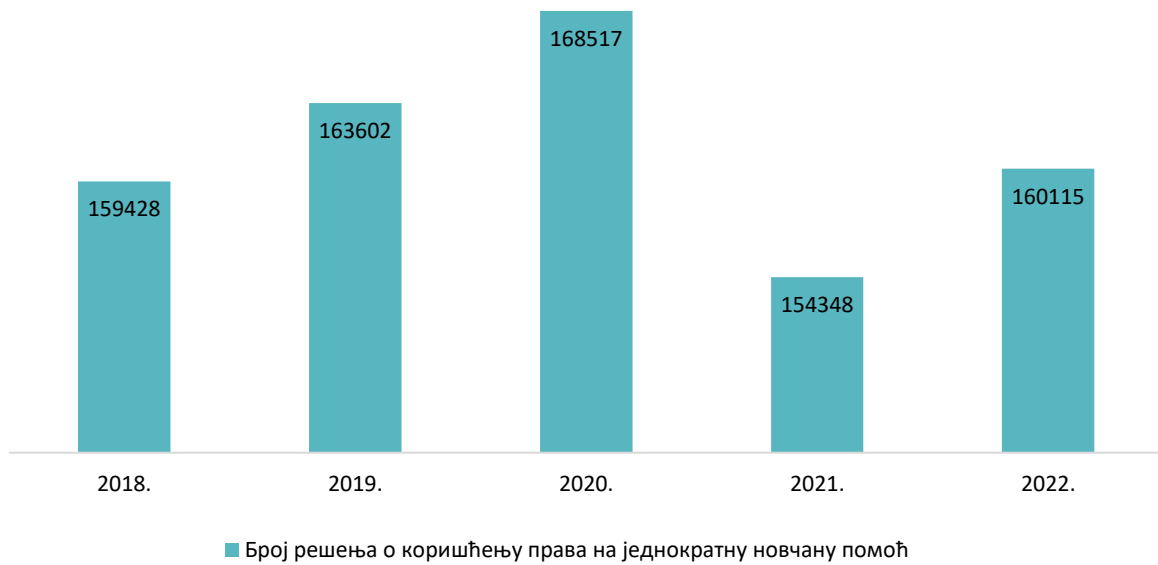
Извор: МРЗБСП

Графикон 6.3 – Породице које остварују право на НСП према броју чланова и лица, 2021.

Извор: МРЗБСП

Графикон 6.4 – Број решења ЦСР о признавању права на једнократну новчану помоћ, 2018 – 2022.

Извор: МРЗБСП